

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Zdeňka Řehořová

**Kongregace školských sester
III. regulovaného řádu sv. Františka**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Petr Honč

Konzultant: doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

Praha 2016

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Slatiňanech dne 14.6.2016

Zdeňka Řehořová

Anotace

Tato práce sleduje vývoj kongregace od jejího založení po současnost. Nejprve se zamýšlí nad fenoménem zasvěceného života a motivem duchovních a sociálních příčin v průběhu dějin. Pozornost je věnována devatenáctému století jako období velkých sociálních změn, kdy může být vznik ženských řeholních řádů a kongregací vnímán jako odpověď na tyto potřeby společnosti. Těžištěm práce je historie Kongregace školských sester sv. Františka od jejího založení v rakouském Grazu a dále pak v samostatné větvi v Čechách. Diplomová práce je primárně zaměřena na činnost české provincie a na významné osobnosti členek kongregace, zvláště na sestru Elišku Pretschnerovou a průběh jejího beatifikačního procesu. V závěru práce je předložena činnost sester v současnosti a reflexe příčin úbytku povolání k řeholnímu životu, s čímž souvisí zmínění reálných možností pro zachování existence kongregace.

Klíčová slova

Zasvěcený život, kongregace, sestry, církve, služba, výchova

Abstract

CONGREGATION OF SCHOLASTIC SISTERS OF III. REGULATED MONASTIC ORDER OF ST. FRANCIS

This thesis tracks a development of Congregation since its establishment to the present time. At first I contemplate the phenomenon of devoted life, spiritual motives and social cause through the history. I also give an attention to the nineteenth century, such a period of a great social changes and origin of woman's monastic orders and congregations at this time as an answer to these needs of times. The core of the thesis is a history of Congregation of St. Francis's school sisters since its establishment in austrian Graz and then separate branch in Bohemia. I primary focus on the life of czech province and its significant personalities, especially sister Eliska Pretschnerová and her beatification process. In the end I submit sister's activities in the present time and I contemplate cause of losing devoted life's professions as well as other choices of existence the Congregation

Keywords

Devoted life, congregation, sisters, church, service, educate

Počet znaků

(včetně mezer): 163808

Poděkování

Za ochotu, trpělivost a cenné rady při psaní práce děkuji především vedoucímu mé práce PhDr. Petru Hončovi, svojí rodině, zvláště dceři Václavě za účast a povzbuzování, P. Mgr. Pavlu Jägrovi za zapůjčení knih a podněty, školským sestřám sv. Františka, zvláště Ladislavě Maškové, Miladě Kopecké, Ritě Němcové, Terezii Burdové a Anně Berkové za ochotu a potřebné informace, Mgr Lence Kubešové za jazykovou úpravu a Robertu Koblížkovi za pomoc při technickém zpracování

Obsah

Úvod.....	9
1 Zasnovený život	13
1.1 Motivy	14
1.2 Boží povolání	16
1.3 Útek před světem.....	17
1.4 Seberealizace v charitativní práci.....	17
2 Vznik a rozvoj ženských řeholních řádů a kongregací v letech 1850-1950	19
2.1 Příčiny vzniku a rozvoje.....	19
2.2 Vznik, "sláva a soumrak"	21
2.2.1 Vznik ženských řeholních řádů a kongregací v 19. století.....	21
2.2.2 Plodné období kongregací - 2. polovina 19. století – 1914.....	24
2.2.3 Soumrak	24
3 Kongregace školských sester sv. Františka	25
3.1 Mezinárodní společenství kongregace	25
3.1.1 Založení kongregace a její činnost v Grazu 1843-1867	26
3.1.2 Rozšíření Kongregace do jiných zemí	33
3.2 Založení kongregace v Čechách.....	34
3.2.1 Činnost sester v Čechách a na Slovensku v letech 1888-1914	34
3.2.2 Období 1. světové války 1914-1918	41
3.2.3 Činnost sester v Čechách a na Slovensku v letech 1918-1938	42
3.2.4 2. světová válka, poválečná léta	46
3.2.5 Období komunismu 1950-1989.....	49
3.3 Osobnost sestry Elišky Pretschnerové.....	57
3.3.1 Život sestry Elišky.....	57
3.3.2 Sestra Eliška ve vzpomínkách jejích současníků	59
3.3.3 Beatifikační proces	67
3.4 Život sester v Čechách v současnosti, předpokládaný vývoj	69
4 Závěr	74
5 Seznam zkratk.....	77
6 Seznam literatury	78

Úvod

Téma práce, struktura a metodologická východiska

Uplynulo padesát let od II. vatikánského koncilu, kterým začala reforma římskokatolické církve. Mnohé kroky byly uvedeny do praxe velice brzy, neboť doba uzrála pro nutné změny. Koncil vybízel k návratu k pramenům, k duchu Evangelia, k duchu služby.

Když Ježíš učedníkům před poslední večeří umyl nohy „a oblékl si svůj šat, opět se posadil a řekl jim: „Chápete, co jsem vám učinil? Nazýváte mne Místrem a Pánem a máte pravdu: Skutečně jsem. Jestliže tedy já, Pán a Mistr, jsem vám umyl nohy, i vy máte jeden druhému nohy umývat. Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já.“ (J 13,12-15). A dále „Kdo je mezi vámi největší, buď jako poslední, a kdo je v čele, buď jako ten, který slouží.“ (L 22,26)

Několik staletí toto Ježíšovo přikázání mnozí v církvi neslyšeli, ale církve udrželi živou právě ti, kteří sloužili. Služba druhým, to je důležitý motiv mé diplomové práce.

Ve své práci budu sledovat historický vývoj Kongregace školských sester sv. Františka (dále Kongregace). Na jeho pozadí bych chtěla vyzdvihnout především to, jak sestry v každé vývojové etapě odpovídaly na znamení doby. Ve společném životě se věnovaly křesťanské formaci a výchově dívek pro jejich celkový rozvoj. V devatenáctém století kdy Kongregace vznikla, to vedle bídy tělesné byla bída duchovní a doba si vyžádala službu právě na poli vzdělávání.

Kongregace je živý organismus, který má ve svém základu zasvěcení. Principu zasvěceného života je věnována úvodní kapitola. Zamýšlím se nad pojmy povolání a zasvěcení, motivy zasvěcených osob i jejich svědectví o životě v řeholním společenství. Tradice zasvěceného života, procházející církevními dějinami, je dostatečně historicky zpracována, pokud se jedná o staré tradiční řády. V devatenáctém století však vzniklo množství novodobých řeholních společenství, převážně ženských, které rozsahem své činnosti předčily řády staré. Tento fenomén vznikl právě na základě potřeb nové industriální společnosti.

Sociální situaci devatenáctého století popisuje kapitola druhá. Na nově vzniklou potřebu společnosti byla činnost nových kongregací žádoucí odpovědí. Stát jejich služby, které vyplňovaly tento volný prostor, přijímal, později však činnost církevních

společenství spíše jen trpěl. S rostoucí sekularizací tento odpor vůči církvi všeobecně sílil. Po 1. světové válce docházelo ze stran profánní společnosti k nenávisným výpadům, zprvu ještě ojedinělým, ale v pozdějších totalitních režimech měla být činnost kongregací politickou mocí systematicky vymýcena.

Těžištěm mé diplomové práce bude kapitola o Kongregaci školských sester sv. Františka. Větší prostor bych chtěla věnovat zakladatelkám Kongregace – Matce Antonii Františce Lampel, zakladatelce původní Kongregace v Grazu, a sestřím Zahálkovým, zakladatelkám české větve, zvláště pak Matce Hyacintě. Jako ideální prototyp sestry služebnice představím sestru Elišku Pretschnerovou. Ideální ne ve smyslu středověké „dokonalé“ světice, ale jako ženu těžce překonávající svoje osobní mantinely a naplňující ideál Kongregace, která jí byla na určitý čas svěřena. Tyto osobnosti sloužily pod záštitou církve ryze ženskými prostředky. Péčí o chudé nejen materiálně, ale výchovou a později i pedagogikou na vysoké úrovni.

Uvedu také nekrology uvedené po smrti každé generální představené, kterými sestry shrnuly jejich životní dílo i charakteristiku jejich osobností. Každá tato představená vtiskla do období své funkce osobní „rukopis“.

Kongregace se rozšířila do více zemí, svoji pozornost však budu věnovat především české a slovenské provincii, po rozdělení Československa pouze české. Zvláštní oddíl jsem vyhradila pro slatiňanský klášter. Žiji ve Slatiňanech a sestry mi umožňují účastnit se částečně jejich života. Jsem svědkem současného stavu Kongregace a zamýšlím se nad prognózou vývoje tohoto společenství. To zmíním v závěru své práce.

Ve stěžejní části práce postupuji chronologicky. Odpovédím sester na znamení doby a na způsob služby věnuji v každém období reflexi.

Téma své práce jsem si zvolila především proto, že počet povolání k zasvěcenému životu všeobecně slábne, a jsme tak svědky jakéhosi dohasínání veliké epochy nezastupitelné služby sester. Přesto máme, podporováni magisteriem, důvod věřit, že řeholní život nezanikne, ale že jeho potenciál bude opět využit pro potřeby doby.

Prameny ke studiu Kongregace

V pojednání o zasvěceném životě používám biblické pasáže, dále myšlenky z dokumentů magisteria, svědectví zasvěcených osob¹ a myšlenky Jana Pavla II². Pro

¹BRAITO, Silvestr. Základy. Olomouc: Velehrad, 1947; PFAU, Ruth. *Potkala jsem velkou lásku*. Signum Unitatis, 1991

charakteristiku doby, ve které Kongregace vznikla a vyvíjela se, budu čerpat z prací historiků Tomáše Petráčka³, Jaroslava Kadlece⁴, Václava Vaška⁵, Zdeňka R. Nešpora⁶ a dalších.

Obtížněji jsem hledala literaturu pro tuto práci primární, a to literaturu zabývající se novodobými kongregacemi. Na tato témata bylo napsáno několik závěrečných vysokoškolských prací, ale pokud jsem zjistila, zabývají se vždy nějakým specifikem. Významným příspěvkem je disertační práce Dany Jakšičové *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851-1938 (1950)*⁷. Autorka pojímá tuto práci jako komparaci tří kongregací školských sester, z nichž jedna je právě Kongregace školských sester sv. Františka. Tato práce je obsahově rozsáhlá a sleduje tři roviny: kongregaci jako církevní instituci, vnitřní život řeholních pedagogickou činnost sester komunit a. Jako členka kongregace měla Dana Jakšičová přístup k soukromým pramenům v Čechách, v Rakousku, v Německu a v Římě.

Na moji žádost mi sestry v klášteře ve Slatiňanech a v Praze-Břevnově poskytly vydané publikace, které sepsaly samy členky Kongregace. o ostatních pramenech mi sdělily, že většina byla zabavena komunisty při likvidaci klášterů v srpnu 1950. Čerpala jsem tedy především z kroniky „Stoletá cesta“,⁸ která mi byla poskytnuta.

Z důvodu malého množství dostupné literatury přímo o Kongregaci chci jednotlivé události z jejich dějin dávat do obecnějších souvislostí., přičemž mohu využít literaturu sekundární.

V kapitole o sestře Elišce Pretschnerové vycházím též z písemných svědectví sester, dále z přednášky sestry Zdislavy Noskové, která vede její beatifikační proces, ale především z biografie sestry Elišky z pera Petra Piřhy.

Prostudovala jsem Farní kroniku Slatiňan od poloviny devatenáctého století, ale zde jsem nenašla prakticky žádnou zmínku o Kongregaci. V Okresním archivu v Chrudimi

² JAN PAVEL II. *Teologie těla*. Praha: Paulínky, 2005

³ PETRÁČEK, Tomáš, *Sekularizace katolicismus v českých zemích*. Ostrava: Moravapress, s.r.o., 2013

⁴ KADLEC, Jaroslav. *Přehled církevních českých dějin 2*. Řím: Křesťanská akademie, 1987

⁵ VAŠKO Václav, *Dům na skále 1*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004

⁶ NEŠPOR, Zdeněk R. *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová, albis international, 2000

⁷ JAKŠIČOVÁ 2010-Dana JAKŠIČOVÁ: *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851-1938 (1950)* (disertační práce na Filosofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích). České Budějovice 2010

⁸ FABÍKOVÁ, Marie Blažena a kol. *Stoletá cesta*. Roma: Generalát-Ostrava, 1992

jsem pod inventarizačním číslem 9043⁹ našla pouze doklady týkající se stavby kláštera. v městské kronice „Paměti obce Slatiňan“¹⁰ bylo několik zmínek, příznivých z období habsburské monarchie a méně příznivých z období první republiky. Z této doby je cítit, že klášter sice plní určité sociální a pedagogické služby, ale je městem více méně trpěn. Odtud využiji pro svou práci jen jednu typickou poznámku, týkající se střetu zájmů města a Kongregace ve dvacátých letech 20. století. Z doby komunismu se podle městské kroniky zdá, že klášter přestal existovat.

V reflexích spirituality, duchovního života a pedagogicko-výchovné praxe sester budu čerpat z děl Pavla Ambrose,¹¹Jiřího Michálka,¹²Aleše Opatrného,¹³Radima Palouše¹⁴ a dalších.

Využívám rovněž pamětí sester a svého osobního pohledu na jejich život. Na mé časté otázky odpovídaly ochotně sestra Ladislava Mašková ve Slatiňanech, na Hoješíně sestra Ríta Němcová a v Praze-Břevnově sestra Terezie Burdová a Milada Kopecká, která mi poskytla delší rozhovor o současné činnosti sester.

⁹ Inventarizační číslo 9043 uloženo ve fondu Okresního archivu Chrudim I

¹⁰ Originál kroniky je uložen u Městského úřadu ve Slatiňanech.

¹¹ AMBROS, Pavel. *Církev, kultura, společnost, misie (Pastorální teologie V)*. Velehrad-Roma: Centrum Alletti, 2000

¹² MICHÁLEK, Jiří. *Topologie výchovy (Místo výchovy v životě člověka)*. Praha: OIKÚMENÉ, 1996

¹³ OPATRNÝ, Aleš. *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003

¹⁴ PALOUSH, Radim. *Heretická škola*. Praha: OIKOYMÉNH, 2008

1 Zasnvećený život

V této kapitole pojednám o Kongregaci jako o živém organismu a osvětlím základ a náplň života tohoto společenství. Náplně, tedy charismatu školských sester jsem se dotkla již v úvodu a bude rozvedena v následujících kapitolách.

Základem je zasnvećení. Ptáme se, proč se někteří lidé vydělují ze společnosti žijící životem manželským a starající se o věci světské. Bylo tomu tak od počátků křesťanství, kdy první poustevníci těžce nesli duchovní vzdálenost společnosti od Krista, a to nejen společnosti pohanské, ale i církevní. Odcházeli tedy "na poušť", do samoty, aby tam žili v důvěrném, světem nerušeném vztahu s Bohem. Tito učedníci Kristovi časem budili pozornost a přilákali lidi potřebující radu a povzbuzení, ale i takové, kteří zatoužili žít stejným způsobem života. Vznikla tak společenství, později s pevnými pravidly, které určil jejich zakladatel a které byly schváleny papežem.

Zaměřím se nyní ve stručnosti na zasnvećený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Ze stejnojmenné knihy¹⁵ vyvstane postoj magisteria k zasnvećenému životu v dnešní době.

Koncilní papež Pavel VI. vydal dekret o přizpůsobené obnově řeholního života *Perfectae caritas*. Opírá se o konstituci *Lumen Gentium* a vybízí k obrácení nejen osoby, ale i společenství samotných. Obnovu je třeba provádět skrze návrat k pramenům a skrze přizpůsobení se aktuálním potřebám. Právě návrat *ad fontes* byl jedním z východisek II. vatikánského koncilu. Dále je psáno, že je nutné zachovat klášterní život, který si během historie získal v církvi i ve společnosti vynikající zásluhy.¹⁶ v apoštolské exhortaci *Evangelica testificatio* Pavel VI. pět let po koncilu posiluje a povzbuzuje řeholníky a řeholnice, kteří mají být pro svět epifanickým a prorockým znamením světa.

Apoštolská exhortace Jana Pavla II. *Redemptionis donum* je teologickou a spirituální meditací o vztazích mezi řeholním životem a tajemstvím vykoupení. Skutečnost

¹⁵ KONFERENCE VYŠŠÍCH ŘEHOVNÍCH PŘEDSTAVENÝCH v ČESKÉ REPUBLICE *Zasnvećený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Dokumenty z let 1964-1997*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997

¹⁶ Tamtéž, str. 21-25

zasvěcení má být chápána jako iniciativa Boží a jako plná odpověď člověka na ni.¹⁷ Řeholní sliby vytvářejí nové spojení člověka s Bohem v Ježíši Kristu. Toto spojení vyrůstá na základě původního spojení daného svátostí křtu. Sliby převzatý závazek žít podle evangelijních rad čistoty, chudoby a poslušnosti, v souladu s ustanoveními jednotlivých řeholních společenství v jejich stanovách, je výrazem bezvýhradného zasvěcení se Bohu a prostředkem k jejich uskutečnění.¹⁸

Na závěr pojednání o zasvěceném životě, tak jak nám jej podává magisterium, se zmíním o apoštolské adhortaci *Vita consecrata* Jana Pavla II. Je to dokument, který zhodnotil v r. 1994 reformu zasvěceného života po II. vatikánském koncilu a snažil se ukázat jeho perspektivu v mnišských, řeholních, apoštolských i sekulárních institucích. Pro osvětlení činnosti námi sledované kongregace vybírám článek o významu a úloze zasvěcené ženy. Píše se zde, že církev odstraňuje všechny rozdíly a přijímá jako požehnání dary, které Bůh uděluje stejně mužům jako ženám. Zasvěcené ženy mají být znamením Boží laskavosti. Budoucnost evangelizace a všech druhů misijní práce není možné si představit bez pomoci žen, zvláště zasvěcených.¹⁹

Jelikož se později zmíním také o sekulárním řádu sv. Františka, který se pod patronací Kongregace školských sester v poslední době slibně rozvíjí, připomínám myšlenky Jana Pavla II. z této adhortace o sekulárních institucích. „Sám Duch sv.“, píše se v dokumentu, „který je podivuhodným dárcem rozmanitých darů, také v dnešní době podnítl vznik nových forem zasvěceného života, jako by chtěl ve své moudré prozíravosti odpovědět na nové požadavky, s nimiž se dnes setkává církev, když plní své poslání mezi lidmi.“²⁰ v následujících větách se připomíná, že členové sekulárních institutů touží své zasvěcení se Bohu prožívat ve světě. Řeholní zasvěcení je jim vlastní a oni je ve světských podmínkách chtějí uvádět do společnosti jako čerstvý kvas a proměňovat tak společnost zevnitř.

1.1 Motivy

Člověk, který uvěří v Boha a odevzdá se Ježíši Kristu jako svému Spasiteli, ví, že jeho život se zásadně změnil. To, co dosud pokládal za podstatné a vůdčí ve svém

¹⁷ KONFERENCE VYŠŠÍCH ŘEHOVNÍCH PŘEDSTAVENÝCH v ČESKÉ REPUBLICE. *Zasvěcený život sv. reformy II. vatikánského koncilu*, s. 195

¹⁸ Tamtéž, s. 201

¹⁹ Tamtéž, s. 21-25

²⁰ Tamtéž, s. 223

životě, ustupuje někdy pozvolna, u někoho zcela převratně nové dimenzi. Není to především výplod jeho rozumu, ale tajemná síla, která mu otvírá nové obzory. Je tomu tak, jak je psáno v evangeliu sv. Jana: „Ne vy jste si zamilovali Boha, ale Bůh si nejprve zamiloval vás.“ (1J 4,9)

Apoštol Pavel se na mnoha místech zabývá povoláním. On poznal, jakou moc má Boží povolání, a dostal tu milost, že mu bylo zjeveno samotným Kristem takovým způsobem, že nemohl být na pochybách. Spolu s povoláním k apoštolské službě pohanům dostal dary k té službě potřebné. Horlivě nadšen pro práci pro Krista dostal též poznání, že jsou různé dary, které křesťan obdrží k práci pro společenství. Pavel, ochoten položit život v boji za šíření evangelia, vyznává, že práce apoštolská je mu nade vše. Stav manželský udává jako Bohem určený a pro lidskou společnost přirozeně potřebný. Zná své posluchače a hovoří ke všem. Zdůrazňuje pomíjivost tohoto světa a pastoračně vede své svěřence, ať žijí v manželství nebo v celibátu, aby směřovali ke spojení s Pánem bez zbytečného rozptylování. „Přál bych si, aby všichni lidé byli jako já; ale každý má od Boha svůj vlastní dar, jeden pro to, druhý pro ono.“ (1K 7,7)

„Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí, jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé, někteří nežijí v manželství, protože se ho zřekli pro království nebeské. Kdo to může pochopit, pochop“, říká Kristus učedníkům (Mt 10,12). Jan Pavel II. se ve své knize *Teologie těla* věnuje této zdrženlivosti v oddíle Panenství a celibát. Jak chápe toto povolání, je vyjádřeno v podtitulku *Panenství a celibát jako eschatologická anticipace a znamení*.

Povolání k tomuto bezvýhradnému darování se Bohu je nutné brát s dovětkem "pro nebeské království". Autor reflektuje vztah mezi zdrženlivostí vyhlášenou Kristem a nadpřirozenou plodností lidského ducha, která pochází od Ducha svatého. Prvními svědky plodnosti Ducha sv., říká Jan Pavel II., se stali Maria a Josef.²¹

Člověk, který si volí zdrženlivost od manželství, si musí být vědom, čeho se zřiká, a to vyžaduje zralou volbu. Je třeba vrátit se k náplni této podkapitoly, a tou je motivace. Pokusila jsem se charakterizovat zasvěcený život tak, že člověk volí za svého životního partnera Boha, a tím překračuje horizont pozemského života. Zasvětili-li křesťan svůj život plně Bohu, platí o něm, že „přešel již ze smrti do života“. (1J 3,14) Tato slova, určená všem křesťanům, jsou zvlášť patrná u osob zasvěcených.

²¹ JAN PAVEL II. *Teologie těla*. Praha: Paulínky, 2005, s. 345-346

Povolání a zasvěcení je tedy společným jmenovatelem všech motivů vedoucích k tomuto rozhodnutí. Bůh povolává a zasvěcení je odpovědí člověka na tento pokyn. A jak jsem uvedla v úvodu, zásadní je Boží vůle, která povolává každého jednotlivce pro specifickou službu.

1.2 Boží povolání

V životech svatých najdeme tolik způsobů povolání, kolik je povolaných. Matku Boží navštívil anděl Gabriel, svatý Pavel oslněný Světlem spadl z koně, sv. Jana z Arku slyšela hlasy ve vlnícím se obilí, sv. Ignác došel k rozhodnutí se pro Krista nenásilným Božím působením v rozhodujícím období jeho života. Věrohodné svědectví máme především v Písmu sv. v popisu povolání apoštolů Kristem, který v té době žil na zemi jako člověk. Rybářům Petrovi a Ondřejovi Pán řekl: "Pojďte za mnou a učiním z vás rybáře lidí. Oni hned zanechali sítě a šli za ním." (Mt 4,19) Reakce na Boží povolání je vždy stejná. Zanechali vše a šli za Kristem. Jeho povolání nepřipouští v člověku pochybnosti. Třebaže zástupy zasvěcených v historii církve nepovolával člověk Ježíš, jak tomu bylo na počátku, skrze Ducha sv. slyší vyvolení povolání stejně jasně i dnes.

Ve čtyřicátých letech dvacátého století vyznává svůj vztah k zasvěcenému životu dominikán Silvestr Braitto. „Mýlili byste se, kdybyste se domnívali, že kláštery jsou místy na mrzačení, ochromování ducha. Ovšem zůstává pravdou, že základním heslem všeho klášterního, řeholního života je Kristovo: zapři sebe, ale konečně k tomu přicházím, jaká hloubka je v těchto slovech. Vždyť jenom v nich je vlastně plnost života, vždyť teprve jimi rosteme, stáváme se silnými Zapřít svou ješitnost, pýchu, touhu po moci, zapřít své sobectví, to je vychovávat sebe, růst v Boha. Nesmí být naším posledním heslem já, nýbrž Bůh, a kde se střetnou touhy naše a vůle Boží, nesmíme sebe postavit za vrchol a cíl, nýbrž podřídíme sebe Bohu.“²²

V závěru dvacátého století popisuje své povolání k zasvěcenému životu Ruth Pfau, lékařka, která jako členka řádu Dcer srdce Mariina věnovala svůj život těm nejubožejším v Pakistánu. Vzpomíná, že v její konverzi ke katolické církvi spočinulo pravděpodobně již rozhodnutí pro příslušnost k řádu. „Nosila jsem své srdce před sebou jako na dlani, ale nikde jsem nenalezala uspokojení. Ale mému charakteru bylo dáno jistě již do vínku „všechno nebo nic“, a tak jsem zvolila totální oddanost, jejíž bezpečnost a svoboda nám umožňují, abychom se bezbranné a s nechráněným srdcem

²² BRAITTO, Silvestr M., *Základy*. Olomouc: Velehrad, 1947, s. 103

vystavovaly všem poraněním lásky. Pro méně bych svůj život nežila, nýbrž bych vystoupila s konečnou platností a navždy.“²³

1.3 Útěk před světem

V historii zasvěceného života jsou i případy osob, které opustily obtíže světského života a z vlastní vůle vstoupily do řádu, aby mohli žít v ústraní. Hovoříme-li o útěku, pak jde o lidi, kteří se sami z různých důvodů takto rozhodli. o útěku však nemůžeme hovořit v těch četných případech, kdy byl zasvěcený život, ať za zdmi kláštera nebo v duchovní správě, vnučen světskou mocí. Ve své knize Svět české středověké církve historička Zdeňka Hledíková²⁴ věnuje určitý úsek nemanželským dětem významných osobností, především králů. Píše, že legitimní dcery měly jen dvojí možnost: provdat se za významného muže nebo vstoupit do řádu. Pro nemanželské dcery byla jen druhá možnost.

Zde tedy nejde primárně o povolání Boží, avšak to mohlo přijít později, jako tomu bylo např. u sv. Tomáše Becketa. Pokud bylo toto povolání vnučeno člověku lidmi, byl to tragický zásah do svobodné vůle člověka, stejně tak jako domluvené sňatky a otroctví různého druhu.

1.4 Seberealizace v charitativní práci

Bůh stále povolával lidi ke službě pomoci potřebným, ať už chudým, nemocným, nebo morálně pokřiveným. Tato touha v srdci člověka vedla lidi do práce s plným nasazením.

Obvykle to byl čin jednotlivce, který později přilákal následovníky a stal se základem založení řádu. Sám Bůh povolával tyto světce v dobách, kdy to lidstvo nezbytně potřebovalo, v dobách veliké bídy a potřeby ošetření nemocných (sv. Anežka, sv. Zdislava), při morových nákazách (sv. Kamil de Lellis), při morálním úpadku společnosti (Savonarola). V masivním měřítku to byla právě činnost ženských řeholních řádů a kongregací, vzniklých v 19. století.

Na závěr uvedu ještě pohled na kláštery „zvenčí“. Historička Alena Ježková studovala kláštery jako historické objekty a přitom přišla do kontaktu s jejich obyvateli. o těchto „lidech z kláštera“ píše, že žijí v ústraní a nestojí o uznání svých skutků, nýbrž

²³ PFAU, Ruth. *Potkala jsem velkou lásku*. Signum Unitatis, 1991, s. 27 a 32

²⁴ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Svět české středověké církve*. Praha: Argo, 2010, s. 248

žijí pro jejich konání samotné. Po rozhovorech s nimi vidí povolání jako intimní záležitost a pro člověka stěžejní duchovní událost, o kterou se řeholník opírá celý další život. Ze svědectví řeholníků poznala, že nezáleží na věku, vzdělání či znalostech. Zatímco někdo své povolání cítí už od dětství, jiný je povolán až v dospělosti.²⁵

²⁵ JEŽKOVÁ, Alena. *Tichá srdce. Kláštery a jejich lidé*. Praha: Práh, 2013, s. 9-12

2 Vznik a rozvoj ženských řeholních řádů a kongregací v letech 1850-1950

2.1 Příčiny vzniku a rozvoje

"Dlouhé" devatenácté století a následující století dvacáté je obdobím převratných změn. Nástup osvíceneckých myšlenek, zrealizovaných ve francouzské revoluci, sílil v tomto období nebývalou silou. Cílem těchto snah byla vláda rozumu a následné vyřazení vlivu církve ze společnosti v procesu, který nazýváme sekularizace.

Již na konci osmnáctého století přinesla zásadní změny vláda Josefa II., která radikálně uplatňovala osvícenské státocentrické, centralizační a modernizační principy. Po ukončení napoleonských válek a po Vídeňském kongresu následovalo krátké období relativního klidu, které však ukončila celoevropská revoluce 1848-49. Byl zaveden občanský princip a také se začalo bouřlivě projevovat „náboženství nového věku“ – nacionalismus.²⁶

Podstatným znakem této bouřlivé doby byla také mravní a politická nedospělost většiny lidí a konflikt mezi čtyřmi hlavními evropskými myšlenkovými směry. Těmi byly *tradiční konzervativní přístupy*, zděděné ze středověké církevně a hierarchicky organizované společnosti, odmítající demokratizační procesy, dále pak *liberální proud*, prosazující svobody a práva jednotlivců a ekonomickou svobodu; třetí, *demokratický proud*, měl kořeny v humanismu a osvícenství a dbal na sociální, kulturní i mravní rovnost. v druhé polovině devatenáctého století vznikl a sílil *proud marxistický a socialistický*. Slabinou těchto systémů bylo zjednodušování reality, takže lidem neposkytovaly dostatečnou mravní a racionální oporu pro konstruktivní přístup k životu.²⁷

Josefinismus zrušil nevolnictví, revoluce 1848 odstranila poddanství a robotu. Vznikl tak prostor pro veřejný život. Ten brzy ovládly měšťanské a socialistické strany a spolky, jejichž ideologie formovaly veřejné mínění.²⁸ Mnoho problémů, v předchozí historii neznámých, přinesly hospodářské a sociální změny.

²⁶ Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová, albis international, 2010, s. 10

²⁷ Srov. NEUDORFLOVÁ, Marie L. T.G. Masaryk – obránce náboženství, kritik klerikalismu. In *Variety české religiozity v dlouhém 19. století*, s. 279

²⁸ Srov. NEŠPOR, Zdeněk R., tamtéž s. 11

Převratný nástup průmyslu a s ním spojená katastrofální bída nové třídy, dělnictva, žádaly stále naléhavěji řešení. Jak se postaví k těmto nejmenším – Kristu nejblíže – církev? Stále má v rukou velkou moc i bohatství, třebaže za cenu bojů a podřízení biskupů světské moci. K moci se dostávaly liberálně orientované vlády, zvláště v Německu a ve Francii, které omezovaly postavení církve, zabíraly její majetek, odebírali jí možnost vyučování a likvidovaly řeholní řády. Tento proces kulminoval v řadě evropských zemí od 70. let 19. století a je označován jako „kulturní války“.

S Apoštolským Stolcem byly sice uzavírány konkordáty, které žel nebyly často ze stran světské moci dodržovány.

V habsburské monarchii byla katolická církev úzce spjata se státem, kdy stát hrál vždy roli silnějšího partnera. Reformy Josefa II. byly pak vyvrcholením tohoto vztahu. Císař se na klérus díval jako na součást státního aparátu.²⁹

Z myšlenkového hlediska se rozpoutala živá debata týkající se politických a sociálních otázek. Zrodila se tak "sociální otázka", která vyústila v r.1891 v encykliku papeže Lva XIII *Rerum novarum*. Po zásadách v encyklice obsažených následovaly směrnice pro práci církve. Tato první sociální encyklika však nepřišla včas. v té době se hlásily ke slovu již ideje marxistické a socialistické, které ovšem neřešily problémy morální a duchovní.

"Katolická církev neměla a nemá mocenských prostředků, aby vybudovala na zemi spravedlivý sociální řád. Může jenom stanovit zásady a vybízet své příslušníky, aby se podle nich řídili a prosazovali je i na půdě parlamentní,"³⁰ píše náš přední církevní historik Jaroslav Kadlec a dále uvádí, že náboženská lhostejnost, neuvědomělost a jiné příčiny nedovolily, aby se katolíci uplatnili jako rozhodující politická síla. Zato však udělali veliký kus práce na poli bliženecké lásky v podobě dětských opatroven, sirotčinců, útulků a jeslí, chorobinců a chudobinců, ústavů pro tělesně a duševně vadné, ústavů pro mládež mravně vadnou, nemocnic, ozdravoven, studentských kolejí a pensionátů.³¹

Jak vypadal život chudých, kteří se navíc ocitli v nemocnici, uvedeme pohledem do tehdejších nemocnic, a to v době, kdy začala v Anglii působit průkopnice ošetrovatelské péče Florence Nightingaleová:

²⁹ Srov. RAK, Jiří. České národní hnutí a katolická církev před březnem 1848. In *Variety české Religiozity v „dlouhém“ 19. století*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová, 2010, s. 34

³⁰ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. - II.* Řím: Křesťanská akademie. 1987, s. 237

³¹ Tamtéž, s. 238

*"V roce 1848 byly nemocnice místy bídy, úpadku a špíny. "Nemocniční vůně", pocházející z nečistoty a z nedostatku hygieny, byla pokládána za nevyhnutelnou a byla tak silná, že kdo přicházel do těchto chodeb poprvé, byl zhnusen. Chodby byly obvykle veliké, holé a smutné a v nich padesát až šedesát lůžek, vzdálených od sebe ani ne půl metru. Podlahy byly ze dřeva a byly plné výkalů. Pacienti pocházeli ze skupin chudých, nájemníky přeplněných domů, z chatrčí nebo ze sklepů, v nichž se skrývala cholera. Do sálů byly pašovány džin a kořalka a vyvolávaly úděsné scény: polomrtvé bytosti, vydrážděné alkoholem se na sebe vzájemně vrhaly, nebo se v deliriu svíjely a řvaly."*³²

Tato otřesná ukázka vystihuje názorně příčinu a nutnost rozvoje charitativní činnosti, která dala vzniknout řeholním řádům, účinně pomáhajícím zmírňovat lidskou bídu, ať tělesnou, tak mravní. A jelikož aktivní bliženecká láska je především doménou žen, zaměříme se na vznik ženských řeholních řádů a kongregací v druhé polovině devatenáctého století.

2.2 Vznik, "sláva a soumrak"

2.2.1 Vznik ženských řeholních řádů a kongregací v 19. století

Rosario Messina, autor ukázky z předešlé podkapitoly, nazývá devatenácté století "jarem svatých". Potvrzují se zde slova z Písma sv. "Kde se rozmohl hřích, tam se rozmohla láska". (Ř 5,20) Čím víc byla hlásána vláda rozumu, tím zřetelněji vyvstávala potřeba lidí nebýt zapomenut ve své bídě, hříchu a nemoci.

V Belgii bylo již v prvním pololetí devatenáctého století založeno padesát institutů, které spadaly pod Sestry sv. Vincence z Paula. Nejživějším církevním prostředím byla Itálie, kde vznikaly řády zaměřené na charitu, přímo úměrně rostoucí potřebě. Jmenujme např. Dcery Panny Marie pomocnice v Turíně, které se rozšířily spolu se salesiány Dona Bosca do celého světa, v Římě zakládá blah. Giuseppina Vanniniová kongregaci Dcer sv. Kamila, které skládají slib ošetřovat nemocné i s nasazením života. Stejný ideál měly i Sestry služebnic nemocných, založené blah. Marií Domenicou Brabantiniovou.³³

³² MESSINA. Rosario. *Dějiny charitativní činnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 129-130

³³ Srov. tamtéž, s. 123-125

Charitativní činnost nebyla však už jen odpověď na tělesné potřeby člověka – potrava, bydlení, zdraví, ale otevřela se širšímu prostoru formace duchovní, výchovné a kulturní a také obrany práv člověka na poli hospodářském, sociálním a politickém.

Spolu s potřebou vzdělávání širších vrstev obyvatelstva se ale zvláště v západní Evropě šířily sekularizační tendence vytěšňovat křesťanství z vyučovacích osnov. Ve Francii byla výuka náboženství zrušena a místo toho se začala vyučovat morálka a občanská výchova. Aby učitelé tyto nové předměty zvládli, vznikala řada nových příruček, které katolíci vinili z předpojatosti. Příkladem byla „Hádka o učebnice“ v letech 1882-1883, kdy církev odsoudila několik učebnic schválených pro výuku na státních školách. Katoličtí rodiče někdy reagovali tím, že své děti vzaly ze škol, kde se tyto učebnice používaly.³⁴

V Rakousku-Uhersku byla od počátku devatenáctého století snaha zpřístupnit vzdělání všem vrstvám obyvatelstva. Na nařízení císařovny Marie Terezie o všeobecné vzdělávací povinnosti navázal všeobecný školský zákon v r. 1805. Z tereziánského školství převzal třístupňovou soustavu škol (triviální, hlavní a normální). Na rozdíl od osvíceneckého modelu v západní Evropě v habsburských zemích výrazně posílil církevní dozor nad školami. Vývoj však byl postupný a pomalý.³⁵

Vyčerpávající rozbor příčin a předpokladů rozvoje ženských kongregací v letech 1850-1950 předkládá Tomáš Petráček v deseti tezích, které ve stručnosti shrnuji.

Především to byla demografická revoluce. Rozvoj průmyslu přivádí lidi z venkova do měst, urbanizace se dynamicky rozvíjí. Žen přibývá, "zbývá mnoho dcer volných pro duchovní povolání".

Další příčinou byla zásadní změna koncepce řeholního života v církvi. v minulých staletích se řeholní život žen odehrával především v kláštřích s klauzурou. Po zrušení posledních feudálních předpisů v r. 1848 je možný vstup do řádů i nemajetným ženám. Katolická církev přestává být vládami chápána jako politický rival, a proto je umožněno ženám-řeholnicím pracovat ve školství. Vstup do kláštera nebo řeholního domu představuje pro tisíce žen jedinou legitimní možnost emancipace ze světa mužů. A tato společenská role je i oceňovaná. Řeholnice, které už nejsou uzavřeny v klauzуре, jako první pronikají do dosud výlučně mužských profesí – stávají se lékařkami, laborantkami, učitelkami.

³⁴Srov. McLEOD, Hugh. *Sekularizace v západní Evropě*, s.79-80

³⁵ Srov. JAKŠIČOVÁ 2010 - Dana JAKŠIČOVÁ: *Dcery své doby?* (disertační práce na Filosofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích). České Budějovice, s. 37

V devatenáctém století se katolicismus feminizuje. Je tomu tak proto, že církev ztrácí mocenský vliv, a tím i značnou míru atraktivitu pro muže. Oblast praktikované víry, navštěvování kostela, se stává doménou žen. Ctižádost žen, touha vyniknout a prosadit se se mohla realizovat v založení řeholního společenství. Spolu s touto touhou bylo třeba charismatu zakládající osoby, aby byla schopna na sebe připoutat spolupracovnice, vyžádat podporu dobrodinců a vytrvat v započatém díle. Pro tyto snahy nastala příhodná doba. Možnost zakládat nové řády se v 19. století radikálně mění. Proces církevního uznání se zjednodušuje, mnoho biskupů má zájem usídlit ve své diecézi řeholnice, které by naplňovaly potřeby jim svěřených území.

Potřeby jsou zprvu především sociálního charakteru. Dříve se o sirotky, opuštěné a staré osoby starala širší rodina nebo obec, což v této době přestává být dostačující, stát tyto služby ještě nezajišťuje, a proto toto místo vyplňují řeholnice, nejprve ve státních zařízeních, později zakládají ústavy nové.

Tomáš Petráček se zmiňuje ještě o ideovém a kulturním pozadí tohoto dění. Ke slovu přišel kult středověku, což byla romantická reakce na osvícenství. Ideálem se stává sebeobětování a nadřazenost řeholního stavu před manželským. Omezení tohoto projevu zbožnosti se projevilo jako nutné až později, bylo třeba připravit se na běh na dlouhou trať.

Závěr výčtu příčin a podmínek rozvoje ženských kongregací v 19. století se týká rozvoje a udržení těchto společenství. Společný život v komunitě vyžaduje přizpůsobení se ostatním a přijetí řady omezení. Tato doba byla příhodná pro tuto mentalitu, fenomén "sociální disciplinace", narůstající už od šestnáctého století, dosáhl svého maxima. Odpovědné a pilné plnění povinností se řeholnicím zdálo přirozené, samozřejmé a blahodárné. Co se týkalo vystupování členek řádů a kongregací, od řeholnic se očekávalo dobré chování nejen od představených, ale též od spolusester a lidí, o které pečovaly. 36

V době, kterou sledujeme, se sešla řada faktorů, které umožnily rozvoj ženských řeholních kongregací. Dnes vidíme, že řada těchto faktorů již neplatí a jsou nahrazeny jinými společenskými jevy. Řeholní domy se vyprazdňují a Tomáš Petráček nazývá

³⁶ Srov. PETRÁČEK, Tomáš. *Sekularizace a katolicismus v českých zemích*. Ostrava: Moravapress, s. 49-54

tento současný stav jako návrat do normálu a rozmach řádů v minulém století pokládá spíše za anomálii.³⁷

2.2.2 Plodné období kongregací - 2. polovina 19. století – 1914

Na všechny výzvy a příhodné podmínky sledovaného období dokázaly ženy v církvi odpovědět velmi úspěšným řešením. Iniciativa přišla od povolanych osobností – zakladatelek kongregací. Využily všech svých schopností a s plným nasazením se chopily nejprve organizace, což znamenalo statutární zajištění jejich postavení v církvi a u světské správy. Náplň práce přicházela sama bez propagace. Činnost sester byla ve výše popsaných podmínkách ihned viditelná a přitahovala tolik potřebných, že sestry pracovaly až do vyčerpání. Viděly také, že se musí neustále vzdělávat. Schopné představené dovedly rozpoznat nadání a charismata sester a rozvíjet je pro potřeby těch, které jim byly svěřeny. Při vši každodenní péči o potřebné dovedly vytvořit prostor pro osobní rozvoj.

Obdivuhodná je přizpůsobivost sester potřebám společnosti. Péče o tělesné potřeby se v devatenáctém století nutně rozšířila o práci výchovnou a vzdělávací. Přesto vystudované učitelky neváhaly za 1. světové války obléci pracovní oděv a sloužit raněným v lazaretech.

Členky nových kongregací odvedly ohromný nezastupitelný kus práce.³⁸

2.2.3 Soumrak

Skrze své zasvěcení a službu podaly sestry v 19. století svědectví mimořádné lásky k Bohu a bližnímu. Je povinností každé generace křesťanů číst znamení doby a na toto znamení odpověděly řeholnice skutečně příkladně. v následujícím období přešla péče o sociální služby do kompetence státu a neziskových organizací. Zdá se, že se tím vytrácí jeden z důvodů existence řeholních společenství.³⁹

Nová doba přinesla a přináší nové problémy a nové výzvy a sestry hledají oblasti, kam se zaměřit, aby společnosti opět přinesly užitek, viditelně ne již tak rozsáhlý, ale budoucnost ukáže, jak potřebný.

³⁷ Srov. PETRÁČEK, Tomáš. Sekularizace a katolicismus v českých zemích, s. 55

³⁸ PETRÁČEK, Tomáš. Čas vznikání a čas zanikání. In Spiritu veritatis. Praha: Krystal, 2008, s. 554

³⁹ Tamtéž, s. 556

3 Kongregace školských sester sv. Františka

3.1 Mezinárodní společenství kongregace

V úvodu k dějinám kongregace školských sester uvedu myšlenky z díla „Reflexe vlastní historie členkami řeholních institutů“ z pera Dany Jakšičové, členky Kongregace. Konstatuje, že odborná literatura k tématu ženských řeholních kongregací u nás prakticky neexistuje, a to z několika důvodů. Před rokem 1948 byla témata řeholních kongregací a jiných fenoménů 19. a začátku 20. století příliš „mladá“ a často ožehavá, aby vzbudila pozornost historiků a později, v dobách totality, se stala tabu. Další důvod je, že problematika ženských kongregací je značně nepřehledná, o obrovském počtu těchto nově vzniklých společenství neměly mnohdy přehled ani církevní úřady. Třetím důvodem je nedostupnost pramenů, neboť na rozdíl od středověkých řádů jsou stěžejní prameny k dějinám moderních kongregací uchovávané v soukromých archivech těchto institutů. Snaha o beatifikaci některé z členek institutu je mezi řeholnicemi rozšířena víc než snaha o kritické zpracování jejich dějin. V novějších publikacích jsou uváděna jen některá data, směřující spíše k propagaci kongregace. Cennější jsou starší, předválečná zpracování, která „po odhlédnutí od tradičního stylu psaní a apologetického charakteru přinášejí cenné faktografické informace.“⁴⁰

Dekret II. vatikánského koncilu *Perfectae caritatis* doporučoval členům řeholních společností návrat ke kořenům.⁴¹ Těmito kořeny jsou pro Kongregaci školských sester sv. František z Assisi, zakladatelka Antonie Františka Lampel a v Čechách pak charismatické působení sester Zahálkových.

Generální kapituly Kongregace v letech 1969, 1970, 1977 a 1983 se snažily objasnit a přiblížit její vznik, původní poslání a povolání. Výsledky těchto snah byly podkladem k vypracování souvislých dějin Kongregace. Tímto úkolem byl pověřen mezinárodní

⁴⁰ JAKŠIČOVÁ, Dana. Ženské kongregace a jejich dějiny. In MAČALA/MAREK/ HANUŠ. *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2009, s.242-244

⁴¹ *Perfectae caritatis*, článek 2

tým sester, které sepsaly dějiny Kongregace na základě kroniky generalátu a vydaly je v roce 1992 pod názvem *Stoletá cesta*.⁴² Tato publikace, klíčová pro moji práci, je dobře zpracovaný, historicky podložený přehled vývoje Kongregace. Je ovšem poznamenána citovou vazbou k domovskému společenství, což je pochopitelné.

Na webových stránkách Kongregace představují sestry své mezinárodní společenství poetickým textem:

"Stonek naší kongregace Školských sester sv. Františka vyrostla z malého seménka. v dnešní době zapouští kořeny stále hlouběji do země a jeho koruna se rozšiřuje skoro na celý globus Země, aby pomáhala šířit Boží lásku a Jeho království do celého světa. Od samého začátku byly sestry a vedení kongregace citlivé pro potřeby Církve a volání jejich pastýřů po pomoci."⁴³

Nyní působí sestry v devíti zemích světa – v USA, na Slovensku, v Itálii, v Chile, v Indii, v Jižní Africe, v Kazachstánu, Kyrgyzstánu a v Českých zemích.

3.1.1 Založení kongregace a její činnost v Grazu 1843-1867

Připomeňme si, jaké byly podmínky pro založení kongregace ve sledovaném období v rakouské monarchii.

Císař Josef II. chtěl mít církve pod kontrolou státní správy, církve ekonomicky prosperující a užitečnou. Pod vlivem jansenistických názorů zastával názor, že duchovní správce má vést svěřené duše osvětovou činností ve školství a v hospodářství. Duchovní správě přikládal velký význam – ovšem pro stát.⁴⁴ Prakticky byly tedy podmínky vhodné a záleželo nyní na osobách, jak tuto nabídku zúročí a duchovně naplní.

Výše uvedená publikace *Stoletá cesta* popisuje vznik své Kongregace těmito slovy:

"Původní kolébkou naší Kongregace byla diecéze Sekau ve Štýrsku, v nynějším Rakousku,"⁴⁵ píše se v úvodu. V roce 1824 se biskupem této diecéze stal kníže Roman Sebastian Zängerle (1771-1848). Jeho sídlem byl v té době Štýrský Hradec (Graz). Ve své diecézi zaměřil svoji pozornost na obnovu řeholního života, neboť právě tam cítil možnost rozvoje.

⁴² FABÍKOVÁ, Marie Blažena. *Stoletá cesta*. Řím: Generalát – Ostrava, 1992 (dále jen *Stoletá cesta*)

⁴³ <http://www.sestry-osf.cz/index.htm>, vyhledáno 5.3.2016

⁴⁴ Srov. CHAROUZ, Jindřich Z. Proměny formace a vzdělávání kněží v rakouské monarchii v průběhu 19. století. In *Variety české religiozity „dlouhém“ 19. století*. Ústí nad Labem: Kristína Kaiserová, 2010, s. 114

⁴⁵ *Stoletá cesta*, s. 5

Císař Josef II. ušetřil jen málo řádů a k těm biskup Zängerle přizval do své diecéze komunity jezuitů, redemptoristů a karmelitánů. Brzy však bylo zřejmé, že k povznesení prostého lidu je třeba řeholní společenství, věnující se skutkům tělesného a duchovního milosrdenství. Odjinud se mu takový řád nezdařilo sehnat, a proto vycházel z možností své diecéze. Vnímal naléhavou potřebu kvalitní výchovy dívek, budoucích matek. Vyhledával tedy ochotné a zbožné dívky, které posílal k počáteční formaci do noviciátu už existujících řeholních společenství v Mnichově. Počítal s tím, že se potom vrátí do jeho diecéze, kde jich bylo tolik potřeba.⁴⁶

Až do 19. století nepůsobila v celé Evropě žádná ženská organizace, ani nebylo patrné úsilí o feminizační hnutí.⁴⁷ Jedinou úlohou ženy bylo pečovat o rodinu a domácnost, zatímco muž se staral o zajištění rodiny a také o politiku. Tento model byl pokládán za správný i ze strany církve, byl podporován řadovými kněžími, kteří měli vliv zvláště na ženy. v 19. století probíhala úsilí o ženskou rovnoprávnost takřka na celém světě nezávisle na obtížích, které ji dosavadní zakonzervovaná společnost kladla do cesty.⁴⁸

Přirozený nedostatek mužů, způsobený válkami, zanechával mnoho „volných“ žen, které postupně začaly vykonávat povolání, jež dosud vykonávali muži. V Grazu vedla soukromou dívčí školu učitelka Amálie Lampel (1810-1851), která působila ve škole se svojí starší sestrou Antonií a nevlastní sestrou Filipinou. Biskup Zängerle se obrátil na ředitelku s prosbou o vyslání učitelek k formaci a vzdělání do Mnichova. Amálie Lampel sama přijala tuto výzvu spolu se svojí družkou-učitelkou s tím, že se potom vrátí do Grazu. V Mnichově vstoupily do kandidatury sester Notre Dame. Ale obě se vrátily po třech měsících těžce nemocné a brzy nemoci podlehly. Žádná z učitelek neměla po této tragedii odvalu následovat je a tak se biskup dočasně vzdal svého plánu.

Po smrti Amálie převzala vedení školy její starší sestra Antonie (1807-1851). Amálie byla energická, organizačně schopná, inteligentní a houževnatá Antonie raději poslouchala než rozhodovala. Byla všestranně nadaná a díky otci, který umožnil všem svým dětem vzdělání, ovládala italštinu a francouzštinu, rozuměla malířství a hudbě.

⁴⁶ Srov. *Stoletá cesta*, s. 5-6

⁴⁷ Srov. NEUMANN, Stanislav K. *Dějiny ženy*. Praha: Knížní klub, 1998, s. 997

⁴⁸ Tamtéž, s. 1015

Sestry Lampelovy s několika mladými pomocnicemi pozvedly školu na vysokou úroveň. Tato skupina horlivých učitelek a vychovatelek vstoupila do III. řádu sv. Františka a žila podle jeho řehole v lásce k chudobě v duchu svého zakladatele.⁴⁹

Chudoba sama o sobě je neštěstím, ale chudoba, ke které vábí sv. František, je „chudoba milenců, kteří touží žít z lásky a z čisté vody“. Chudoba, která se vzdá všeho, aby získala tu nejcennější perlu. A pak vychutnávat radost, že tuto perlu máme.⁵⁰

I tento řád byl ohrožen reformami císaře Josefa II. Biskup Zängerle vynaložil velké úsilí, aby dosáhl jeho zachování. V žádosti k císaři poukázal na to, že prostému lidu má být zachována možnost nábožensky žít, jinak by mohl být vehnán do sektářství. Císař tedy činnost řádu povolil v Tyrolích a ve Štýrsku pod podmínkou, "že to bude užitečné".

Antonie v r. 1841 uvedla, že jsou spolu se sestrami v řádu již dlouhá léta. Ve svém společenském postavení nemusily zakusit bídu, ale neváhaly sloužit chudým. Uskrovněovaly se ve všech svých potřebách, aby mohly bezplatně přijímat dívky do penzionátu a ve škole skutečně převažovaly děti, které nemusely platit.⁵¹

Jejich činnost nešla pozornosti jejich biskupa a ten si s uspokojením uvědomil, že ve škole sester Lampelových mu vyrůstají zbožné a obětavé učitelky a vychovatelky, které není potřeba vysílat do Mnichova. Šest žen zde již žilo ve společenství a chybělo mít jen schválení církevní autority, aby získalo řeholní charakter. Antonie Lampel předložila biskupovi svoji žádost a tato prosebná žádost je MAGNA CHARTA Kongregace.

„Vaše knížecí milosti! V dokonalé poslušnosti podepsaná majitelka soukromé školy ve Štýrském Hradci a spolu s ní podepsané pomocnice si dovoluují s důvěrou a v nejhlubší úctě předložit i Vámi chované přání založit náboženský institut pro vyučování a výchovu dívčí mládeže...“ V tomto pokorném a uctivém duchu, ale přesto jasně a směle popisuje Antonie Lampel podrobně svůj plán. Tento pokorný tón, v té době běžný, má u Antonie Lampel hluboký podtext.

Dokonalá pokora není v tom, že se člověk cítí malým, ale že se malým činí. Taková pokora je činná a spočívá v tom, že člověk nesleduje svůj užitek, ale z lásky chce vyvýšit druhé. Tváří takové pokory je služba.⁵²

⁴⁹ Srov. *Stoletá cesta*, s. 7

⁵⁰ Srov. ROUGIER, Stan. *František z Assisi*. Brno: Petrov 1990, s. 38

⁵¹ Srov. *Stoletá cesta*, str. 7

⁵² Srov. CANTALAMESSA, Raniero. *Život pod vládou Kristovou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 231

. „Podepsané prosebnice“ vidí, že je třeba, aby učitelky byly spojeny v posvěceném svazku, mohly se navzájem povzbuzovat a ve stáří a nemoci mohly očekávat vzájemnou péči. Sjednocení vyučujících má velké přednosti i v tom, že se mohou dále vzdělávat a vzájemně si předávat zkušenosti. Duchovní podstata společenství neumírá, ale stále se obnovuje, a tak se takto organizovaná škola může udržovat v rozkvětu.⁵³

Doufají, že Štýrské zemské gubernium, jež dalo souhlas k uvedení Milosrdných sester, věnuje stejnou přízeň založení komunity věnující se školství.

Sestry si chtějí zvolit Třetí řeholi sv. Františka, založenou původně pro lidi žijící ve světě. Tak jako terciářské komunity, působící již v Tyrolsku jako Regulované sestry, tak žádají o vlastní založení v Grazu, podle pravidel, která budou základem Stanov.

Netvoří řád se slavnými sliby, jež nelze rozvázat, ale s jednoduchými sliby čistoty, chudoby a poslušnosti mají vůli žít a vytrvat v komunitě. To však nebrání, aby mohly podle okolností vystoupit, nebo být propuštěny. Nezavazují se k veřejné chórové modlitbě, mají méně namáhavé pobožnosti, aby se mohly více věnovat své službě. Ve svém domě zachovávají určitou klausuru, která nebrání, aby s dovolením představené mohly ve dvojicích vycházet ven. Jejich oděv není výslovně řeholní hábit, ale prostý šat. Aby vyplnily slib chudoby, odevzdávají při svých slibech svůj majetek, avšak nevzdávají se vlastnického práva a v případě vystoupení si s sebou mohou nezmenšený majetek vzít. Též mohou pro případ smrti učinit svobodnou závěť.

Co se týče obživy, vydržují se z majetku, které sestry přinášejí, nebo ze školného a stravného vypláceného chovankami. Doufají, že při střídém způsobu života budou moci přijímat žákyně i bezplatně. Ženské práce, které v současnosti vyučují, si ponechají ve svém plánu, ale zároveň se chtějí snažit o lepší vzdělání a výchovu. Učební plán, zkoušky, ustanovení učitelek atd. podřídí zcela nejvyššímu ustanovení c.k. politické ústavy. v duchovním vedení se Regulované sestry podřizují s důvěrou a poslušností biskupskému ordinariátu a prosí „zvláště Vaši knížecí Milost , aby otcovsky pečoval o náboženské potřeby, o ustanovení jejich duchovního pastýře a rovněž aby dobrotivě rozhodoval ve volbě jejich představených a vůbec řídil vše, co je potřebné a spasitelné k dobrému konstituování nového institutu“.⁵⁴

Kdyby se Antonie Lampel aktivně nevloučila do záležitosti svým na tehdejší dobu originálním pojetím řeholního života, záměr biskupa by byl proveden zcela jiným

⁵³ Srov. *Stoletá cesta*, s. 8-9

⁵⁴ Srov. *Stoletá cesta*, s. 11

způsobem.⁵⁵ Antonie přichází s něčím novým. Nechtěla se věnovat jen „vyučování“, ale především „výchově“, a to tak, že přijímala dívky do svého domu, kde žily společným způsobem života. Připomínala kandidátkám, že oproti „řádu Karmelu“, tedy životu v tichu kláštera, není jejich život snazší. Je třeba si osvojit umění být neustále ve spojení s Bohem uprostřed práce a křiku dětí a není mnoho těch, které jsou schopny to přijmout.

Biskup Zängerle uvítal tuto iniciativu a urychleně podnikl potřebné kroky. Nejprve dosáhl schválení institutu státní správou – guberniem v r. 1842. Svatému stolci předložil Stanovy, které pomohl sestřám sestavit, a tyto byly s pochvalným uznáním schváleny dekretem Posvátné kongregace biskupů v Římě za pontifikátu Řehoře XVI. 29. září 1843 nastoupilo prvních šest sester do noviciátu.⁵⁶

S požeňáním církve společenství rostlo a rozšiřovalo pole své působnosti. Ale jako každé lidské společenství procházelo zkouškami. První těžká krize zasáhla přímo identitu kongregace.

V roce 1848 umírá biskup Zängerle a Antonie Lampel, která přijala jméno Františka, onemocněla tuberkulózou. V roce 1850 ji vystřídala ve funkci představené Agnes Pfund, která přišla do Grazu hned v roce 1843 jako kandidátka. Měla zkušenost ze života v klášteře v Tyrolsku. Model tohoto způsobu života pokládala za jediný správný a plně ho svojí autoritou začala prosazovat. Mezi ní a Matkou Františkou došlo k bolestnému rozdělení. Nemocná a oslabená Matka Františka se po modlitbách i rozumových úvahách rozhodla k radikálnímu kroku. Kongregaci, kterou s láskou a obětmi založila, se rozhodla opustit. Řádně, podle tehdejších Stanov, které vyžadovaly sliby na tři roky, vystoupila po této době z kongregace. Motivací tohoto jejího činu byla naděje, že se do společenství vrátí původní jednota. Těžce nemocná se uchýlila k svému bratru Heribertovi, kde po několika týdnech 28. května 1851 ve věku 43 let zemřela.⁵⁷

M. Františku následovalo ve vystoupení z kongregace ještě několik sester. M. Agnes Pfund, ve snaze upevnit jednotu a začít novým způsobem, přísně zakázala jakoukoliv vzpomínku na původní zakladatelku či zmínku o ní. Po smrti biskupa Zängerleho převzal diecézi Otomar rytíř von Rauscher a po něm Otokar Maria kníže von Atems.

M. Agnes Pfund mohla v této situaci své reformní snahy uvádět ve skutek. Požádala biskupa o připojení komunity k I. řádu sv. Františka a podřízení se jí. Biskup souhlasil a ponechal si vrchní vedení v institutu. Provinciální kapitula tyrolských františkánů

⁵⁵ Srov. JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby?* s. 72

⁵⁶ Srov. *Stoletá cesta*, s. 13

⁵⁷ Srov. *Stoletá cesta*, s. 14

přijala tento institut r. 1857 pod názvem „Chudé Františkovy sestry,“ tak jak jej pojmenovala M. Agnes Pfund.

Tím došlo i k zásadním změnám oproti původním Stanovám z r. 1843. Sestry mohly nyní skládat doživotní sliby, tak jak to bylo běžné v jiných řádech, a vstupem ztrácely právo na majetek.

Vstup M. Agnes Pfund do historie Kongregace školských sester byl, při její snaze kongregaci upevnit, necitlivým zásahem vůči původnímu záměru zakladatelky Antonie Lampel. Spravedlivý návrat ke kořenům na sebe nenechal dlouho čekat. Sedm let po smrti představené M. Agnes v r. 1865 se P. Generál I. řádu sv. Františka obrátil na Svätý stolec s prosbou o objasnění připojení institutu k I. řádu. Z Říma přišla překvapující odpověď, že toto připojení je neplatné, protože Kongregace v Grazu a její Stanovy byly potvrzeny Řehořem XVI. v r. 1843 a nemohou být ve své podstatě bez dovolení Sv. stolce změněny. A tak se Kongregace znovu vrátila pod jurisdikci místního biskupa.

Nový biskup Jan Baptista Zwerger vypracoval nové Stanovy, které se od původních v zásadě nelišily. Oproti původnímu ustanovení neskládat doživotní sliby, byly tyto na prosby sester změněny na sliby doživotní..⁵⁸

Sledovaná doba skutečně naléhavě potřebovala tuto službu, tedy nejen vyučování, ale výchovu a duchovní rozvoj pro dívky, které chtěly žít poctivě a důstojně.

„Vychovatelství je uměním všech umění, je tím, co má činit člověka člověkem, bytostí obdařenou otevřenou duší. Jde o to, být vy-chován, e-dukován k přijetí otevřenosti jakožto lidské povolnosti: výchova včetně vzdělání, míří výš, než je pouhá obeznámenost s množstvím vyskytujících se jsoucen. Péče o duši znamená starost o dobré a zlé ve světě vůbec. Svět je pospolitostí díky tomu, že bytosti jsou evidentní, tj. viditelné ve svém příslušném zjevování“..⁵⁹

Dvě zakládající osobnosti Kongregace, biskup Zängerle a sestra Františka Antonie Lampel rozeznaly potřeby doby a odpověděly na ně náležitě. Biskup, jako pozorný správce vystihl co je potřeba a vynaložil všechny své síly k uskutečnění nového projektu. Přijal od sestry Antonie originální pojetí řeholního společenství a z moci svého úřadu je uvedl do praktického života.

⁵⁸ *Stoletá cesta*, str. 13-15

⁵⁹ PALOUŠ, Radim. *Heretická škola*. Praha: OIKOYMENH, 2008, s. 82

Františka Antonie Lampel byla obdivuhodné žena, která předběhla dobu. Její charisma, důvěrné spojení s Bohem uprostřed každodennosti nebylo v její době běžné, ale o to víc žádoucí.

Kromě osobního svědectví je zde i společné svědectví sester v oblasti nově pojatého školství. Na základě takového svědectví dostávají mnozí podněty ke změně smýšlení. Jde o formu nepřímého apoštolátu, které stimuluje ke konverzi.⁶⁰ V okruhu sestry Františky Antonie její dílo na mnohé jistě zapůsobilo, ale jak to bývá u průkopnických děl, nemohlo ve své době ještě zcela zakotvit, ale navázalo se na ně v dalších generacích.

Na jejím životě se naplňuje evangelní pravda, že „není nic zahaleného, co nebude jednou odhaleno, a nic skrytého, co nebude poznáno“.(L 12,2)

Sto let po její smrti byla po studiu kronik Kongregace pověřena sestra Amabilis Solárová dalším studiem osobnosti sestry Františky. Poté byl sestrám Kongregace zaslán oficiální oběžník o založení institutu. Byly zde uvedeny základní informace o zakladatelce s poznámkou, že „*se nám objevila zcela nová matka Františka, žena vyžadující si naši úctu, kterou můžeme s vděčností a hrdostí nazývat ,naší matkou’!*⁶¹

Po II. vatikánském koncilu a jeho výzvě k návratu ke kořenům se zvláště Eliška Pretchnerová, tehdejší generální představená, zasloužila o další zkoumání začátků kongregace a v roce 1977 byla Františka Antonie Lampel oficiálně uznaná za zakladatelku Kongregace školských sester sv. Františka.

Z dochované korespondence uvádím dva dopisy, které charakterizují sestru Františku jako pokornou představenou, učitelku a vychovatelku. Svým spolupracovnícím radí:

„Vložte jen zárodek Boží lásky a bázně Boží skutečně hluboko do srdcí dětí, aby je zlý duch světa později nezískal a nepokazil. Buďte proto skutečně pokorné, skutečně malé před Bohem, aby vás vzal jako nástroj svých všemohoucích rukou a tak s vámi vychovával děti; neboť to zajisté víme, že požehnání musí přijít shora od Otce světla. v nás je bez osvětlení Svatého Ducha hustá temnota.“

Kandidátkám vždy předkládala těžkosti povolání školské sestry a nikdy je nenutila ke vstupu. Úryvek z listu jedné kandidátce:

Není to jen škola, o kterou se mají sestry starat, ale o mnoho náročnější a důležitější je výchova dětí. Musíme většinu času obětovat dětem a máme málo

⁶⁰ Srov. DOLISTA, Josef. *Misijní úsilí církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s.48

⁶¹ ŠKOLSKÉ SESTRY SV. FRANTIŠKA. *Spisy a myšlienky Františky Antonie Lamplovej*. 2013

*příležitostí být v cele nebo v kostele, ale musíme usilovat o vnitřní kontakt s Bohem, což mnohé, jinak zbožné duše nechápou. U nás není rozdíl mezi sestrami, co se týká lepší nebo horší práce. Sestra, která ve škole vyučuje děti různým vědomostem, se musí jindy chopit zametání domu, praní a vaření, pokud by to bylo potřeba. Na těžkosti povolání je třeba pravdivě upozornit; jsme začátečnice, nemůžeme mít mnohé věci tak jako řeholnice, které žijí po staletí v dobře uspořádané disciplíně.*⁶²

Charakter sestry Františky a její postoj v 19. století neobvyklý, přitáhl mnohé ženy, ale nebyl v té době ještě schopen praktického naplnění. Sestra Agnes Pfund podle očekávání své doby zbrzdila osvícenou vizi zakladatelky a ta se mohla plně rozvinout až o sto let později. To, že sestra Františka mohla vůbec začít a nějaký čas působit, bylo možné též díky prozíravému biskupovi Zängerlemu, který byl někdy považován za „zakládajícího biskupa“.

V závěru interního spisku Kongregace „Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej“ doufá slovenská provinciální představená S. Magdaléna Sumilasová, že „tato knižočka nás vovedie do mentality vtedajšej doby a hlavne do mentality našej zakladateľky“. Vyzývá sestry, aby při čtení jejich spisů a myšlenek vnímavě poznávaly její charisma a to jim dalo inspiraci, jak žít dnes. „Jako jej nasledovníčky bysme chcely, tak ako ona, odpovedať na znamenia a potreby dnešnej doby a cirkvi.“⁶³

3.1.2 Rozšíření Kongregace do jiných zemí

V roce 1864 na žádost církevních představených ve Slovinsku uvolnila Kongregace v Grazu čtyři sestry do Marburgu. A o pět let později prosí tamější biskup Maxmilián Štěpiňski biskupa Zwergera o uvolnění dalších devíti sester. Šlo o to, založit diecézní kongregaci. Biskup a tehdejší představená M. Kateřina Luegger dali sestrám na vybranou. Pět sester se rozhodlo pro nové založení, a tak vznikla nová samostatná větev ve Slovinsku. Tyto sestry se v současnosti nazývají Školské sestry františkánky Krista Krále s generalátem v Římě. Působí v Evropě a v Severní i Jižní Americe.

Již v r. 1857 začaly školské sestry působit v České Skalici v Čechách. Problémem byla velká vzdálenost od mateřince. Vedení Kongregace pomýšlelo na založení mateřince v Čechách, plán se však nezdařil a sestry se musely vrátit r. 1871 domů. Přesto v r. 1888 vznikla z podnětu rodiny Zahálkovy samostatná česká větev.

⁶² *Spisy a myšlenky Františky Antonie Lamplovej*, s. 25

⁶³ *Tamtéž*, s. 53

Česká Kongregace, kterou budu nadále sledovat, se dynamicky rozvíjela a v r. 1913 odešly první sestry na žádost kněží české menšiny do Spojených států amerických. Po skončení 1. světové války začaly působit na Slovensku. V roce 1947 byla generální správa Kongregace přenesena z Prahy do Říma. Sester v Itálii přibývalo, v r. 1960 byla zřízena Římská provincie.

Dnes jsou tedy zřízeny provincie v Čechách, na Slovensku, v Itálii a v USA. Na nižších organizačních úrovních působí Kongregace v Chile a Jihoafrické republice na úrovni misie a samostatné delegatury v Indii a pro střední Asii v Kazachstánu a v Kyrgyzstánu. Všechny tyto buňky mají již domorodé sestry. Těžištěm práce sester je jejich základní poslání – péče o děti a mládež a katecheze ve farnostech. Podle potřeb místa pracují též jako zdravotní sestry. v tomto oboru zvláště zmíním misii v Jižní Africe, kde slouží těm nejpotřebnějším, pacientům AIDS. Pečují o umírající, kterých se zřekly jejich rodiny a následně pak o sirotky, kteří po smrti matky nebo obou rodičů zůstávají v misii.⁶⁴

3.2 Založení kongregace v Čechách

3.2.1 Činnost sester v Čechách a na Slovensku v letech 1888-1914

Jaroslav Kadlec popisuje situaci církve v Čechách v poslední třetině 19. století jako nanejvýš svízelnou. Církev se dosud nevzpamatovala ze škod způsobených ji osvícenstvím a už bylo třeba vyrovnávat se s novými myšlenkovými směry a ubránit se škodlivým vlivům. Biskupy jmenoval císař a bylo pečlivě přihlíženo k tomu, aby byl úřad svěřován osobám věrným monarchii a jejímu chápání funkce náboženství. Tito biskupové se nedokázali sblížit s prostým klérem, ani s lidem. V tomto období vystupují do popředí dva biskupové, dobří duchovní pastýři českého obyvatelstva, českobudějovický Jan Valerián Jirsík (1851-1883) a královéhradecký Eduard Brynych (1852-1902).⁶⁵

V klášterech, které přežily josefinský útok bylo třeba uskutečnit pronikavé reformy, neboť osvícenský duch zde byl patrný. Začalo se s reformou cisterciáků a premonstrátů. Reforma u piaristů zcela selhala pro špatnou řádovou kázeň. Piaristé ztráceli jedno

⁶⁴ <http://www.setry.osf.cz/svet.htm>, přečteno 5.3.2016

⁶⁵ Srov. KADLEC, Jaroslav. *Přehled církevních českých dějin*. Řím: Křesťanská akademie, 1987, s. 221-222

gymnázium za druhým, v závěru tohoto období už jen živořili. Těžce se probíjeli jezuité, počtem slabí, ale kvalitní. Dobře se rozvíjela činnost redemptoristů, kteří konali lidové misie. Plodnou a požehnanou činnost rozvinuly nové ženské kongregace jako boromejky, školské sestry františkánky, šedé sestry aj.⁶⁶

V odpovědi na „zájem z Čech“ líčí M.Františka Lampel pravdivě, jak je jí to vlastní, podmínky života v Institutu školských sester:

„Co se týká přání moci vést tichý, usebraný život, musím Vás upozornit, že v Institutu školských sester je často velmi hlučno. Těch 70 chovanek od 3 do 14 let dá sestrám velmi práce, jak duševní, tak tělesné, takže sestry nacházející se ve službě mají velmi málo času na modlitbu. Denně vyučují 240 žáků – takže jak obsáhlé pole! Sestry se cvičí v čase práce v modlitbě; ano, od toho nesmí upustit, když chtějí vytrvat ve svém povolání. Vstávají ráno o třičtvrtě na čtyři, mají předepsanou pobožnost do půl šesté, potom ale už začíná práce u dětí, která trvá do noci u těch, které dohlížejí na děvčata umístěná v penzionátě. Neočekávejte tedy žádný jiný pokoj než ten neocenitelný, když vaše srdce uprostřed hluku veselých dětí spočívá v Bohu. Stát se členem naší kongregace není tak snadné, jak si snad představujete. k tomu, aby se člověk stal schopnou školskou sestrou, patří vzácné vlastnosti, které se v jiném klášteře nevyžadují, jako například šikovnost, trpělivost a vytrvalost v péči o děti, kterým musí člověk obětovat mnohé hodiny modlitby. Nestačí pouze ve škole přednášet předměty; každá sestra musí mít i schopnost děti vychovávat – ne jako budoucí řeholní sestry, ale jako zbožné a schopné hospodyně. Jsou panny, které si nedokáží představit klášterní život jinak než sloužit Bohu v samotě, pokoji, modlitbě a nazírání. Nevycítám jim tento vkus, ale u nás není – při potřebné vytrvalosti – použitelný. Zde musí člověk chápat, jak učinit práci modlitbou. Hodiny osamělé adorace jsou vzácné.“⁶⁷

Rozvoj řeholních společenství v českých zemích přišel o něco později než v sousedním Bavorsku či v zemích rakouských. Školské sestry v Grazu se staly známými po celé monarchii. Na sestru Františku Lampel se z Čech jako první obrátil Gabriel Schneider, venkovský kaplan v Hyršově v Jižních Čechách, pozdější zakladatel Kongregace chudých školských sester de Notre Dame. Po zkušenostech z Grazu založily na popud biskupa Jirsíka v r. 1853 samostatnou českou větev. Založení

⁶⁶ Srov. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*, s. 224-225

⁶⁷ *Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej*, 2013

Kongregace školských sester sv. Františka je „dost specifické“, neboť tehdejší královéhradecký biskup nebyl iniciátorem, pouze schvalovatelem. Hlavní aktivitu vyvinula rodina Zahálkova.⁶⁸

V roce 1858 se školské sestry z Grazu při získávání financí na stavbu mateřince vydaly též do Čech. Ve Sloupnici u Litomyšle působil tehdy farář Jan Alois Dreml, který studoval v Grazu v jezuitské koleji. Jeho farníkem byl zámožný rolník Václav Zahálka, který se snažil zabezpečit budoucnost svých dětí studiem. Farář jej v tom podporoval, neboť viděl, že nejen synové, ale i dcery jsou nadprůměrně nadané. Tři dcery – Magdalenu (nar. 1841), Annu (nar. 1844) a Kateřinu (nar. 1850) poslal otec studovat do České Třebové do penzionátu Sester Neposkvrněného Početí Panny Marie, Filumena (nar. 1852) a Žofie (nar. 1854) studovaly v Grazu.⁶⁹

Farář Dreml seznámil sestry z Grazu s rodinou Zahálkovou. Nejprve nastoupila do Grazu jako řeholní kandidátka Anna a krátce po ní Magdalena. Později vstoupily do noviciátu, Magdalena dostala řeholní jméno Hyacinta a Anna jméno Jakoba. Po prvních řeholních slibech působily na různých školách kongregace. Hyacinta učila čtyři roky v České Kamenici, první grazské filiálce v Čechách a v tu dobu vstoupila do noviciátu v Grazu mladší sestra Kateřina. Dostala řeholní jméno Adalberta a pro své vynikající jazykové nadání učila též ve Slovinsku.

Sestry přijely do rodné obce na pohřeb své sestry Filumény a od této návštěvy Čech zvláště sestra Adalberta hledala cesty, jak se věnovat výchově a vzdělání dívek v Čechách. Sestra Hyacinta řešila tuto možnost s biskupem Zwergerem, ale ten to viděl jako těžko proveditelné z důvodu nedostatku financí.

Příznivěji na tuto možnost hleděl královéhradecký biskup Jan Baptista Hais, kterému při audienci Václav Zahálka představil své děti. Přál si mít ve své diecézi sestry, které by se mohly zabývat výchovou mládeže. Požádal o to biskupa Zwergera s tím, že finanční stránku zajistí rodina Zahálkova.

Krátce nato se na biskupa Haise obrátila Ludvika, hraběnka ze Stadionů, rozená Lobkovicová, se žádostí založit ve Slatiňanech, jejím letním sídle, dětskou opatrovnu. Biskup zprostředkoval setkání hraběnky s Václavem Zahálkou. Ten věnoval na založení 5000 zlatých a hraběnka se zavázala přispívat 1000 zlatých ročně, a tím byl začátek

⁶⁸ Srov. JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby?* s. 69-71

⁶⁹ Srov. *Stoletá cesta*, s. 22-23

ústavu finančně zajištěn. Paní hraběnka pronajala pro začátek domek a otec Zahálka se zavázal, že vše dojedná v Grazu.

25. února 1888 obdržely sestry Hyacinta, Jakoba a Adalberta Zahálkovi dovolení a požehnání od biskupa Johanna B. Zwergra i svých představených v nově postaveném mateřinci Algersdorfu a odjely do Slatiňan. Před odjezdem z mateřince byla podepsána vzájemná smlouva – revers, že se sestry Zahálkovi ve Slatiňanech

1. budou duchovně řídit předpisy mateřského domu ,
2. nebudou od mateřského domu požadovat žádnou podporu ,
3. budou se snažit co nejdříve osamostatnit.⁷⁰

Snadnější než zakládat filiálky, kdy bylo obtížné udržovat chod společenství kvůli velkým vzdálenostem, byla zde druhá cesta a to založení zcela nové kongregace, inspirované již nějakou existující. Nešlo o to, aby každý zakladatel chtěl mít něco nového, pouze cítili akutní potřebu udělat ve svém kraji něco pro zlepšení podmínek v pedagogické či sociální oblasti.⁷¹

Opatrovna ve Slatiňanech byla otevřena 2. července 1888 a tímto datem začala činnost Kongregace v Čechách.

Opatrovna byla na tu dobu bohatě vybavena, ale v jak těžkých podmínkách žila komunita prvních sester, je popsáno na stránkách kroniky:

„Její Jasnost paní hraběnka Stadionová najala ve Slatiňanech od manželů Josefa a Antonie Volejníkových pro opatrovnu domek č. 8 se zahradou a zelinářskou zahrádkou za roční nájemné 180 zlatých. Dne 11. června 1888 tam uvedla tři rodné sestry Zahálkovi: Hyacintu, Jakoba a Vojtěšku. Opatrovnu zřídily v největší čtyřokenní místnosti, druhá dvojokenní místnost sloužila za ložnici, ve třetí byla kuchyňka. v ložnici se upravil oltářík, u něhož se konaly společné modlitby. Když sem byly v březnu 1891 převedeny z Poličky čtyři kandidátky, spaly v létě na půdičce, na zemi na slamníku, v zimě v opatrovně na slamnících, položených na dětské lavičky, které každý večer do místnosti odnášely a ráno přinášely. k domku patřila také stodola, do níž ukládal majitel obilí, sestráům však dovoloval ji užívat. To činily jednak za deštivého počasí, kdy v době stanovené řádem, se na mlatě scházely a měly zde rekreaci. Do stodoly se také uchylovaly o exerciciích a konaly se chórové modlitby. Poněvadž byly exercicie obyčejně ve žních a vůz s obilím zůstával často nesložen na mlatě, tu sestry se modlily

⁷⁰ Stoletá cesta s. 26

⁷¹ JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby*, s. 52

růženec obcházejíce vůz, anebo při modlitbě hodiněk byly rozděleny vozem na dva chóry. Na mši svatou chodily do farního kostela, vzdáleného asi deset minut chůze.“

Tento snad až příliš podrobný popis životních podmínek pokládám za užitečné uvést. Dnes, po sto dvaceti letech, by bylo téměř nemyslitelné takto žít a konat přitom vyčerpávající průkopnickou práci.

V prvních dvou letech vstoupily do kandidatury a později do noviciátu čtyři sestry.

Opatrovna se brzy zaplnila dětmi a pro rostoucí společenství byl malý domek brzy příliš těsný. Ačkoliv byly sestry prakticky bez prostředků, biskup Hais prohlásil: „Mají-li sestry existovat, musejí stavět.“⁷² Na tento podnět hraběnka ze Stadionů zajistila další finanční pomoc.

V roce 1892 byl dům postaven a následujícího roku zde byla zřízena jednotřídní obecná škola pro dívky a následný pokračovací kurs. V činnosti zůstávala opatrovna, která dostala status mateřské školky, industriální škola a česká i německá pokračovací škola. Bylo potřeba zajistit mladým sestrám potřebné vzdělání. O této možnosti se dozvěděli i rodiče chovaneček a žádali, aby jejich dcery mohly studovat spolu se sestrami. Blízká Chrudim žádala už před časem o zřízení učitelského ústavu pro dívky císařsko-královské ministerstvo kultury a iniciativu sester zde přijali s povděkem.

U přijímacích zkoušek se v říjnu 1894 sešlo 28 studentek. Z počátku v pronajatých domech vyučovali profesori chrudimského gymnázia, S. M. Jakoba Zahálková a S. M. Xaverie Fürgottová. Opět za přispění hraběnky ze Stadionů, půjčkou od chrudimské spořitelny a po souhlasu biskupského ordinariátu se započalo se stavbou nového pedagogia. Ještě v pronajatých domech složily první abiturientky ústavu v r. 1898 maturitní zkoušku, ale v roce příštím maturovalo 39 dívek již v nově postaveném učitelském ústavu. „Tímto dílem se naše Kongregace zařadila mezi průkopníky náboženské výchovy a vzdělání dívčí mládeže v Čechách.“⁷³

Činnost Kongregace se ale neomezila jen na Slatiňany a Chrudim. Současně v těchto letech odkoupila od Otců Redemptoristů klášter v Koclířově a otevřela v něm penzionát pro dívky a jazykovou školu němčiny. Na žádost hraběnky ze Stadionů převzaly sestry vedení opatrovny v Mariental, tehdejších Uhrách, v Praze na Kampě se ujaly vedení „Asylu císařovny a královny Alžběty“ pro dívky a převzaly vedení sirotčince v Nymburce.

⁷² *Stoletá cesta*, s. 30

⁷³ *Stoletá cesta*, s. 34

2. února, v prvním roce dvacátého století, schválil královéhradecký biskup Eduard Jan Nepomucký Brynych do češtiny přeloženou Řeholi a Konstituce, které si zakladatelky Kongregace, sestry Zaháلكovy, přinesly z Grazu. Šest dní poté se konala v mateřinci ve Slatiňanech první kanonická volba generální představené. Zvolena byla S.M. Hyacinta Zaháلكová. Biskup volbu schválil a v dopise zdůraznil zásluhy Matky Hyacinty, sestry povzbudil a ujistil je svým otcovským zájmem.

17. listopadu 1902 biskup Eduard Jan Nep. Brynych zemřel. Tohoto velkého dobrodince Kongregace vystřídal na biskupském stolci Dr. Josef Doubrava.

Rok 1905 byl pro Kongregaci významný otevřením dívčího gymnázia v Praze na Vinohradech. První dívčí střední škola v Praze „Minerva“ se jevila katolické veřejnosti jako příliš liberální. Rodiče dívek naléhali na Kongregaci se žádostí o zřízení gymnázia, jaké úspěšně prosperovalo v Chrudimi. M. Hyacinta se svou radou promýšlela tuto možnost a po zralé úvaze zakoupila Kongregace dům na Vinohradech. Žádost o povolení zřízení dívčího gymnázia byla c.k. ministerstvem kultu povolena a již za měsíc bylo zahájeno vyučování se 26 studentkami. Vedením ústavu byla pověřena S. M. Xaverie Fürgottová. O rok později přikoupila Kongregace k budově gymnázia ještě sousední dům, který sloužil pro ubytování studentek. Ačkoliv byla existence ústavu stále politicky ohrožovaná, zájem o studium zde vzrůstal. v roce 1906 bylo přijato sedmdesát žákyň.⁷⁴

V prvních desetiletích Kongregace se vinohradské dívčí gymnázium a učitelský ústav v Chrudimi staly centrem vzdělávání těchto řeholnic. Byly to školy kvalitní a měly velký společenský ohlas.⁷⁵

Významná osobnost v historii české Kongregace, hraběnka Ludvika ze Stadionů, zde byla mnohokrát zmiňovaná. Ke „své drobotině“ v opatrovně, ke „svým“ sestrám i k budově slatiňanského mateřince přilnula silnou citovou vazbou. V září 1907 navštívila Slatiňany i Chrudim naposled. Odtud odjela navštívit ještě pražské gymnázium, kde jí S. M. Xaverie vše ukázala. Za necelý měsíc obdržely sestry telegrafickou zprávu o smrti hraběnky následkem srdeční mrtvice. Její pozůstatky byly převezeny do rodinné hrobky rodu Stadionů v Koutech u Domažlic, jen její srdce bylo na její přání, které uvedla v závěti, vyjmuto a ve zvláštní schránce uloženo v sakristii slatiňanské klášterní kaple.

⁷⁴ Srov. *Stoletá cesta*, s. 37-38

⁷⁵ Srov. JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby?*

Později, v roce 1910, byla na přání rodu Stadionů schránka zazděna a označena skleněným okénkem.

Smrtí hraběnky ze Stadionů se začíná naplňovat první etapa generace zakladatelek české větve Kongregace. Třikrát zvolená M. M. Hyacinta Zahálková byla v této době již nemocná a potřebovala odpočinek. Zúčastnila se ještě IV. generální kapituly, kde za její nástupkyni byla zvolena S. M. Xaverie Fürgottová. Sestra Hyacinta spolu s její rodnou sestrou S. M. Jakobou přesídlily do Koclířova, kde se zotavovaly.

Exkurs: v dubnu 1912 překvapila všechny sestry nečekaná zpráva z Pittsburghu v USA, že tam zemřela jejich bývalá generální představená Hyacinta Zahálková. Nová představená Matka Xaverie podala vysvětlení. Neúnavný duch sestry Hyacinty dlouho nevydržel odpočívat. Věděla, že z Ameriky byla Kongregace žádána o výpomoc v duchovní správě pro české a slovenské přistěhovalce. Nabídla se tedy M. Xaverii, že její bohaté zkušenosti mohou být pro vznikající buňku velmi užitečné a že by se ráda ujala této mise. Matka Xaverie i biskup Doubrava se zdráhali jí vyhovět, ale když viděli její rozhodnutí, dala Matka svolení. Sestra Hyacinta ve svých sedmdesáti letech v doprovodu S. M. Jiřiny Černé se ve Spojených Státech ubytovaly u sester benediktinek. Po roce pobytu, kdy „mapovala“ příští působení Kongregace, podlehla zápalu plic. Byla pohřbena na hřbitově sester benediktinek, ale v roce 1939, kdy byl v Pittsburghu již postaven mateřinec, byly její ostatky vyzvednuty a uloženy na kongregačním hřbitově.⁷⁶

Jak bylo charisma zakladatelky Kongregace Františky Antonie Lampel v Čechách uchopeno, rozvinuto a uvedeno ve skutek můžeme bilancovat na příkladu zakladatelek české větve sester Zahálkových. Jakoba a Hyacinta Zahálkovy na konci svého života mohly vidět veliké dílo. Hluboce zbožná S. M. Jakoba vychovávala sestry především svým osobním příkladem, a tím umožnila své organizačně schopné sestře řídit nově vzniklé společenství. Ale i ta dbala na duchovní život svých svěřenkyň, jak dosvědčuje kronikářka: „*Velebná Matka Hyacinta však věnovala při vší své vysilující práci a zevních starostech i velkou pozornost vnitřnímu životu svých duchovních dcer. Byla ohnivá, prudká povahy, kterou uměla mistrně ovládat, měla neobyčejně bystrý postřeh a ostražitě bděla, aby sestry prospívaly v opravdovém duchu františkánské chudoby a pokory.*“⁷⁷

⁷⁶ Srov. *Stoletá cesta*, s. 40

⁷⁷ Srov. *Stoletá cesta*, s. 43

První čtvrt století života Kongregace bylo období převratné, dynamické, plné nových nápadů, velkého úsilí i dosažených výsledků.

„Co je charakteristické pro dobu, v níž právě žijeme?“ ptá se filosof Jiří Michálek ve své knize *Topologie výchovy* a pokračuje dále: „VÍ to vůbec někdo o době, do níž je vržen a jíž je součástí“? Dobu do níž patří nemůže nezaujatě pozorovat. Ať už o tom víme, nebo ne, svým žitím se s dobou vždy nějak vyrovnáváme, nějak jí rozumíme a podle toho pak vychováváme. Dějinná chvíle v sobě skrývá určitá rozhodnutí o povaze bytí a pravdy a je tedy třeba zamyslet se nad celkovou povahou rozhodnutí, v jejíž světle pak rozumíme jednotlivému.⁷⁸

Sestry v tomto období především řešily organizaci nově vzniklého společenství, místa působení a shánění finančních prostředků. Přitom stále rozvíjely své poslání, výchovnou a pedagogickou činnost podle požadavků, které vytyčuje nynější pedagogika: učitel se musí věnovat svému povolání s plným nasazením, má si osvojit a udržet vysoký stupeň profesní zdatnosti, osvojit si a udržet vědomosti a dovednosti, které mají zprostředkovat svým žákům a usilovat o zdokonalování charakterových vlastností, které jsou potřebné pro plnění jejich profesních úkolů.⁷⁹

3.2.2 Období 1. světové války 1914-1918

Rok 1914 poznamenal celosvětovým válečným konfliktem nejen tehdejší generaci, ale celou historii lidstva. Po této tragedii nebylo už nic, jak bylo dříve. Podrobené národy v rakousko-uherské monarchii nuceně sloužily jejím zájmům po celou dobu konfliktu.

Začátkem roku pracovaly sestry jako doposud a jejich činnost se opět rozrostla o vedení sirotčince v Loučeni u Nymburka. Vyhlášení války zastihlo Matku Xaverii ve Spojených státech, kde už mohla v Pittsburghu otevřít noviciát pro první americké novicky.

V říjnu propůjčila Kongregace na žádost starosty Slatiňan několik místností v klášteře pro lazaret a v prosinci přijel první transport padesáti raněných vojáků. Provoz zajišťoval Červený kříž, který přijal několik sester k ošetřování a pro kuchyň.

⁷⁸ Srov. MICHÁLEK, Jiří. *Topologie výchovy (Místo výchovy v životě člověka)*. Praha: OIKÚMENÉ, 1996, s. 48

⁷⁹ Srov. BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996, s. 162

Školy se z mateřince přestěhovaly spolu s chovankami a některými sestrami do chrudimského pedagogia.⁸⁰

Lazaret ve slatiňanském mateřinci měl kapacitu sto lůžek. Kromě toho byli do domu přijati italští přistěhovalci z Tridentu v Jižních Tyrolích. Pro jejich děti zde byla zřízena i škola. v polovině války byl v některých místnostech zřízen sirotčinec. Sestry přitom zhotovovaly mešní roucha a spolu s příslušnicemi Červeného kříže a sirotky zhotovovaly teplé oblečení pro vojáky na bojištích. Jak ve Slatiňanech, tak v Chrudimi trpěly sestry nedostatkem všeho druhu, jídla, otopem i ztrátou soukromí, přesto se počet povolání k řeholnímu životu stále udržoval

Kromě zmíněných míst působily sestry v Poličce ve škole řečí a ručních prací a v Mnichovicích zdarma učily dívky pod vedením spolku Útulny pro slepé dívky.

Při V. generální kapitule v září 1916 byla za představenou zvolena opět S. M. Xaverie Fürgottová. Nová generální správa řešila též praktické problémy, které nastaly v době války. V menších domech, kde žily víc než dvě sestry, mohly být ustanoveny „zástupkyně představených“. Z praktických důvodů mohly sestry nosit černé cingulum místo bílého a při práci se zavedl jednodušší neškrobený závoj.⁸¹

V době války reagovaly sestry na požadavky vyhrocené krizové doby pružně. Prostory slatiňanského kláštera uvolnily pro válečné oběti, raněné, utečence a později sirotky. Jejich činnost se z oblasti výchovy a vzdělávání velkou měrou přenesla i do oblasti sociální. Také ve vnitřní organizaci sestry nelpěly na zavedených pořádcích a zavedly nové praktické úpravy.

Svým postojem ke společnosti naplňovaly poslání církve, jak vyjadřuje konstituce II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes*: „Církev jako viditelné shromáždění a duchovní společenství jde s celým lidstvem, sdílí s ním tíž pozemský osud a je jakoby kvas a duše lidské společnosti, kterou má v Kristu obnovit a přetvořit v Boží rodinu“.⁸²

3.2.3 Činnost sester v Čechách a na Slovensku v letech 1918-1938

Válka skončila, ale pro církev začalo těžké období. V nově vzniklé Československé republice byla nadšeně vítána svoboda a přitom stále více rostl duch proticírkevní a ateistický. Jaroslav Šebek konstatuje, že ateistické tendence v prvorepublikovém

⁸⁰ Srov. *Stoletá cesta*, s. 56

⁸¹ Tamtéž, s. 57-58

⁸² GS 40

Československu byly nejsilnější v středoevropském regionu.⁸³ Mnozí se nechali přesvědčit, že nenáviděné Rakousko-Uhersko a církve jsou totožné.

Oficiálně československý stát nebrzdil vývoj řeholního života, který měl stejnou ochranu ústavní náboženské svobody jako světské duchovenstvo a věřící. Podle statistiky bylo v r. 1920 na celém území ČSR 548 ženských klášterů a domů s 8293 řeholnicemi.⁸⁴ Oproti tradičním řádům, které se v této době nemohly uplatňovat, pokud trvaly na své odloučenosti od světa, se volnější řeholní sdružení – kongregace, které se věnovaly sociálním, charitativním a školským úkolům, v prvních dvaceti letech republiky stále rozvíjela a měla hojný dorost.⁸⁵

Přes tyto příznivé ukazatele začala nová československá vláda vyvíjet postupně nátlak zvláště proti katolické církvi. Řády a kongregace byly nuceny různými institucemi, aby své objekty prodaly, nebo byly zabráněny pro státní účely. Pražský ordinariát vydal okružní list, v němž upozorňoval na předpisy církevního práva ohledně prodeje a zcizování církevního majetku, což byl majetek všech kongregací a řádů. List končí těmito slovy: „Zakazujeme tudíž všem správám klášterů, pokud je to v naší moci, aby vcházely o své újmě v jakékoli – byť jen informativní jednání v podobných záležitostech bez předchozího uvědomění Ordinariátu.“⁸⁶

Slovensko, podléhající doposud maďarským vládcům, získalo v roce 1918 samostatnost, třebaže část země musela být osvobozena se zbraní v ruce. v kláštřích byly většinou sestry slovenského původu, ale vedení muselo být maďarské.⁸⁷

Poslanec národního shromáždění a farář v Ružomberku na Slovensku, Andrej Hlinka, navštívil po převratu v Praze Matku Xaverii a poprosil ji o vyslání sester do dívčí školy v Ružomberku. Dosud tam pracovaly maďarské sestry sv. Vincence, které neuměly slovensky. To, že naše sestry neumí též slovensky, mu nevadilo. Poznamenal, že se tomu jistě brzy naučí a vychovají si brzy slovenský dorost. Matka Xaverie si působiště prohlédla a v srpnu 1919 odjely na Slovensko čtyři sestry. v září je následovala další skupina a vyučování v obecné a měšťanské škole započalo. Byl to

⁸³ ŠEBEK, Jaroslav. Historicko-kulturní kořeny polarizace v katolické církvi. In Polarizace české katolické církve. Olomouc: Velehrad, 2000, s. 38

⁸⁴ Srov. ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin VII*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s. 314-315

⁸⁵ Tamtéž, s. 317

⁸⁶ *Stoletá cesta*, s. 60

⁸⁷ Srov. ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin VII*

základ kongregace na Slovensku, která se později stala samostatnou provincií. První slovenské novicky sestry Mons. Hlinkovi představily již v roce 1921.

Sestry byly v Československu první, kdo začal vydávat náboženskou literaturu vlastním nákladem. Nejprve to bylo vydání knížečky „Svatá hodina“ Gemmy Calgani pouze pro vnitřní potřebu sester. Ve Spojených Státech se Matka Xaverie seznámila se životopisem Terezie z Lisieux „Květinka z Lisieux“ a s její autobiografií „Dějiny duše“. Sestry knihy přeložily, a když Matka Xaverie viděla vzrůstající zájem o úctu ke sv. Terezičce nejen u sester, rozhodla se knihu vydat. Vyšla před Vánoci 1919 a stala se bestsellerem. Tím začala ediční činnost Kongregace. Následující rok vydaly sestry dvacet titulů.⁸⁸

Nad potřebou přítomnosti církve na poli kultury se zamýšlí Pavel Ambros. Nejen církve má zapotřebí citlivého vztahu ke kultuře, ale i svět kultury potřebuje pastorační péči. Pastorační působení vede nejen k inkulturaci, ale též k poznání hranic kultury. Církve je povinna zakládat takové instituce a vyvíjet takovou činnost, které mohou promlouvat do světa kultury.⁸⁹

Z roku 1920 uvedu záznam o slatiňanském klášteře z městské kroniky.

„Stravovací stanice zřízená minulého roku v klášteře, působila velmi blahodárně. Sedmi ženám a sedmdesáti dvou dětem byl podáván kakaový odvar, z toho 52 dětí dostávalo ještě polévku. Na podzim se situace zlepšila a stanice byla zrušena.“ v témže roce je v kronice záznam nadepsaný Zábore klášteře. „Obecní rada se usnesla ke koupi zdejšího klášteře nebo podniknout potřebné kroky k jeho vyvlastnění pro místní školy obecné, měšťanské, hospodářské pokračovací a učňovské a též pro místní četnickou stanici, poštu a záložnu. Nastalo dlouhé jednání se školskými sestrami, okresem a ministerstvem. Protože řešení zábořem nedopadlo dobře, došlo k jednání o dobrovolný pronájem. Tento však také nebyl uskutečněn, protože požadované roční odškodné v částce 30.000 Kč bylo obecní radou a finanční komisí uznáno za neúnosné. Chrudim odmítla přijmout žáky do měšťanské školy z jiných obcí. Teprve po delším jednání s kongregací školských sester došlo k dohodě o pronájmu některých místností ve zdejší klášteře za roční pronájem 6.000 Kč. Komise shledala, že některé místnosti, najaté smlouvou nevyhovují a jejich počet je nedostatečný. Klášter projevil ochotu pronajmout

⁸⁸ Srov. *Stoletá cesta*, s. 61

⁸⁹ Srov. AMBROS, Pavel. *Církev, kultura, společnost, misie*. Velehrad-Roma: Centrum Alletti, 2000, s. 59

*další místnosti za celkové nájemné 8.000 Kč. Bylo nutno uspořádat v obci sbírku, která vynesla 4.195 Kč.*⁹⁰

27. května 1920 byla Kongregace připojena k I. řádu Menších bratří v Římě.

Při VI. generální kapitule v r. 1922, kdy byla opět zvolena M. Xaverie Fürgottová, rozhodla nově ustanovená generální rada přepracovat svatá pravidla podle nového církevního kodexu a přeložit mateřinec s církevním schválením ze Slatiňan do nově zakoupené usedlosti v Praze-Břevnově. Ostatní rozhodnutí a nařízení se týkala převážně kázně, ustálení a sjednocení zvyků v Kongregaci.⁹¹

Noviciát a sídlo generální představené byl přeložen ze Slatiňan do Prahy v r. 1923. V témže roce bylo definitivně rozhodnuto, že dům ve Slatiňanech se neprodá, ale obnoví se v něm kromě sirotčince penzionát a mateřská školka. Část domu se vyhradí pro kněze ve výslužbě. Obec však měla i nadále v klášteře místnosti pronajaté pro školu a stále se ucházela o celý objekt.

Ve Slatiňanech prohlédl instruktor Tlapák ze Sociální péče v Praze budovu a dal některé návrhy na využití. Jeden z návrhů byl upravit a propůjčit klášter pro domov pro mentálně postižené děti. Sestry tuto možnost zvážily jako dobrou a po schválení Zemským správním výborem v Praze se začaly seznamovat s problematikou duševně nemocných dětí. Do ústavu v Opařanech odjely čtyři sestry, aby v tamním ošetřovatelském kursu získaly kvalifikaci pro péči o slabomyslné děti.

Byla dokončena a zkolaudována úprava celého 2. poschodí kláštera. Odpovědný lékařský dohled byl svěřen MUDr. Josefu Kramářovi a na konci roku 1927 bylo ke čtyřiceti sirotkům přijato padesát slabomyslných dětí.⁹²

V roce 1929 se nabízely Kongregaci různé činnosti: apoštolská práce mezi mládeží na pražských periferiích, vyučování na plánované chlapecké škole benediktinů v Praze-Břevnově. Spolek Charita v Praze žádal sestry do Katolického domu, Spolek sv. Anny žádal o převzetí činnosti v „Ernestinu“, ústavu pro slabomyslné děti v Budeničkách, olomoucký biskup žádal sestry do nově založeného domova pro staré lidi a dokonce byla sestrám nabídnuta školská a vychovatelská činnost ve Svaté zemi v Nazaretě.

Přes řadu nabídek v sociálních službách sestry vyhověly pouze žádosti Spolku dam v Praze, aby Kongregace převzala „Nádražní misii“ – domov pro služebné dívky a „Dívčí domov“ pro vysokoškolské studentky. Obě tyto služby byla zrealizovány v roce

⁹⁰ *Paměti obce Slatiňan*, s. 77-78 Original uložen v Městském úřadu Slatiňany

⁹¹ *Stoletá cesta*, s. 66

⁹² Srov. *Stoletá cesta*, s. 69

1930 v jednom domě v Lublaňské ul. na Vinohradech. Kromě ochrany služebných dívek a ubytování univerzitních studentek zde byl umožněn pobyt osamělým ženám. Ústav byl nazván „Margariteum“.

Matce Xaverii se podařilo uskutečnit její dávnou touhu – zřízení ozdravovny pro sestry. V Mariánských Lázních byl zakoupen dům na civilní jména tří amerických sester. Byla zde zřízena kaple a dům byl nazván „Terezianum“.

V Ružomberku na Slovensku byl otevřen dvouletý Ústav pro vzdělání učitelek mateřských škol. Činnost sester na Slovensku se rozšířila o dvě další filiálky: sedmitřídní obecnou školu v Liptovské Tepličce a pětitřídní obecnou školu v Lískové.⁹³

Rok 1938 byl již ve znamení politického napětí a zásah nacistického Německa se zdál nevyhnutelný. Pod touto hrozbou absolvovaly některé sestry kurs dobrovolných sester Červeného kříže, který byl pořádán v mnohých městech.

Ukazuje se, že v historiografii věnující se církevním dějinám v českých zemích v meziválečném období zbývá široké pole pro badatelské úsilí. Namátkou jmenujme vztahy mezi českými a slovenskými katolíky, odraz papežským záměrů v české politice, antidemokratické tendence v českém katolicismu a studium poslání řeholních řádů.⁹⁴

Pedagogickou a výchovnou činnost a stále se rozšiřující sociální služby obohatila Kongregace ještě o činnost ediční. Každý jednotlivý křesťan v sobě nese kulturní potenciál, který má povinnost rozvíjet pro potřeby společnosti.⁹⁵

3.2.4 2. světová válka, poválečná léta

Hrozby se uskutečnily, Hitler prohlásil 15. března 1939 České země za Protektorát Čechy a Morava pod správou Německa. Slovensko se stalo samostatnou republikou. Mons. Andrej Hlinka se již nedožil toho, že město Ružomberok zrušilo s Kongregací smlouvu, neboť na škole směly učit jen slovenské učitelky. Místo provincie vznikla slovenská regie s centrem v Popradu a od r. 1941 v Žilině.

Pouze dvacetiletá historie budování demokracie a osvobození se od cizí nadvlády byla německou okupačí drasticky přerušena a český národ byl opět v područí cizí moci. Represe následovaly brzy po vstupu německých vojsk.

⁹³ Srov. *Stoletá cesta*, s. 75-76

⁹⁴ HARNA, Josef. Církev v první československé republice v české historiografii. In MAČALA/MAREK/HANUŠ. Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii, s. 162

⁹⁵ GS 58

Největším zásahem do českého školství za protektorátu bylo krvavé potlačení demonstrace 28. října 1938 spojené s popravami a deportacemi studentů do koncentračních táborů. Vysoké školy byly uzavřeny, do škol byla povinně zavedena němčina, omezena byla výuka českého jazyka a literatury. Středoškolští profesori byli ideologicky přeškoleni a ti „nepohodlní“ odstraněni. Ve školách chyběla uvolněná atmosféra a radost z učení.⁹⁶

S uzavřením českých vysokých škol v listopadu 1939 byl ukončen provoz v penzionátech na Vinohradech a v Margariteu. v roce 1940 bylo zabráněno chrudimské pedagogium pro vojenské účely a dva ročníky se přestěhovaly do vinohradského gymnázia. Generální kapitula se v roce 1940 nemohla konat, mandát generální představené byl prodloužen na dobu neurčitou. v roce 1941 byla Zemskou školní radou zrušena církevní gymnázia. Studentky z Vinohrad mohly pokračovat ve studiu na státním dívčím gymnáziu ve Slezské ulici. Tiskový odbor ministerské rady v Praze zastavil vydavatelskou činnost sester s odůvodněním, že je nedostatek papíru.

Dlouhé funkční období Matky Xaverie Fürgottové ukončila její smrt 22. srpna 1942. Sestry vzpomínají na její osobu a dílo těmito slovy:

„22. srpna 1942 k sobě Pán povolal naši drahou nezapomenutelnou generální představenou M. M. Xaverii Fürgottovou. Naši kongregaci vedla pevnou a zároveň mateřskou rukou po 32 let. Pán ji vybavil velikými vzácnými dary ducha i srdce, které všechny dala plně do služeb Pánu v Církvi svaté a v naší Kongregaci. Tyto dary, jakož i její dobrotu, skromnost, pokora a jiné cnosti upoutaly každého, kdo s ní přišel do styku. Byla všeobecně váženou, na slovo vzatou autoritou, útočištěm v pochybnostech a nesnázích; jejích rad vyhledávali i vysocí církevní hodnostáři.“⁹⁷

Ještě v témže roce, v prosinci 1942, svolala generální vikářka S. M. Stanislava Sýčová do Prahy-Břevnova generální kapitulu k volbě nové generální představené. Sestry z USA a Říma se nemohly zúčastnit, ze Slovenska dostala propustku pouze S. M. Anežka Nováková. Novou generální představenou byla zvolena sestra Domitilla Rotterová. Jejím prvním počinem byla žádost do Říma, aby Kongregace mohla přijímat činnost v nemocnicích. Žádosti bylo vyhověno a 1. července 1943 začaly sestry sloužit

⁹⁶ Srov. JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby?*, s. 44

⁹⁷ *Stoletá cesta*, s. 84

v nemocnici ve Vysokém Mýtě. I když měly kvalifikaci, nemocniční praxi musely začít a zdokonalovat se v ní.⁹⁸

Po skončení 2. světové války se primární zájem sester soustředil na znovuzískání učitelské a vychovatelské činnosti. Znovu se otevřely vysoké školy a sestry mohly převzít vinohradské gymnázium a penzionát pro vysokoškolačky. Na konci r. 1945 vykazovala Kongregace pedagogickou činnost ve školách obecných, měšťanských a v gymnáziu v Praze, v mateřské školce ve Slatiňanech, v pomocné škole v Budeníčkách, v Poličce privátní vyučování řečem a ve státních školách katechetickou činnost. Na poli sociálním sloužily sestry v sirotčincích, v starobinci, v internátech a v ústavu pro slepé dívky. Jako zdravotnice pracovaly ve slatiňanském Ústavu pro slabomyslné děti a v nemocnici v Chrudimi a ve Vysokém Mýtě. Na Slovensku převzaly sestry vedení lázeňského domu v Piešťanech a vyučovaly na školách v Žilině, v Popradu, v Liptovské Tepličce, v Liskové a ve Vajnorech.

V roce 1946 byla nejpočetnější obláčka v celých dosavadních dějinách Kongregace. v mateřinci v Břevnově bylo oblečeno 28 kandidátek.

Po smutných zkušenostech II. světové války, kdy byla generální správa odříznuta od sester v Americe, v Itálii a na Slovensku, začaly sestry zvažovat možnost přenést generalát Kongregace do Říma. 10. února 1947 byl tento návrh schválen Posvátnou kongregací pro řeholníky a mateřský dům se přenesl z Prahy do Říma.

Byly zřízeny tři provincie – Pražská, Pittsburghská a Žilinská.⁹⁹

Chování sester v době protektorátu charakterizuje Petr Pitřha, autor biografie sestry Elišky Pretschnerové, členky Kongregace, která v té době studovala vysokou školu. Z období německé okupace není v jejím deníku mnoho zpráv. o politické situaci se v kronikách nemluvalo nikdy. Duchovní život neměl být ničím narušován, snaha uchránit sestry před znepokojivými zprávami se zřejmě stupňovala k popírání skutečnosti. v písemné pozůstalosti Elišky nacházíme však strojopis o válečné době v prostředí vinohradského gymnázia. v dubnu 1940 byla přímo ze třídy gestapem odvedena žákyně židovského původu Vernerová a o rok později byl zatčen člen profesorského sboru B. Kovařík OSB. v klášteře byla provedena noční prohlídka, hledající atentátníky na Reinharda Heydricha. Eliščina žákyně byla lidickou občankou a

⁹⁸ Srov. *Stoletá cesta*, s. 86

⁹⁹ Srov. *Stoletá cesta*, s. 88-90

zahynula při likvidaci Lidic. S.M. Ignatie, členka kongregace byla rodnou sestrou lidického faráře P. Štemberky, popraveného v Lidicích 10.6.1942.

O Elišce je svědectví „sester tehdy přítomných“ v souvislosti se závěrečnými dny války, kdy propukla otevřená nenávist vůči všemu německému. V této atmosféře se šla Eliška rozloučit s německými studentkami, bydlícími pod vlajkou s hákovým křížem v břevnovském mateřinci. Přítomné sestry řekly pouze to, že Eliška tam chodila i se s nimi při odjezdu loučila a radila jejich vedoucím.¹⁰⁰

3.2.5 Období komunismu 1950-1989

Těžká léta válečná skončila a to, že Československo osvobodila sovětská Rudá armáda, mělo zásadní vliv na další politický vývoj. Česká katolická církev se těsně po válce octla na straně vítězů. Zdeněk Nejedlý, první poválečný ministr školství a pozdější spoluvůdce komunistické „církevní“ politiky, veřejně prohlásil, že „v těžkých letech okupace obstálo katolické kněžstvo z hlediska národního opravdu skvěle.“¹⁰¹

V krátkém období od konce války do nástupu komunismu sehrál důležitou roli katolický tisk. Ve stotisícovém nákladu vycházely týdeníky *Rozséváč* v Olomouci a *Neděle* v Praze a v třicetitisícovém nákladu týdeník pro kulturu a život z víry *Katolík*. V programovém úvodníku tohoto periodika čteme:

„KATOLÍK chce budít zájem našeho lidu o hodnoty nejvyšší a nejcennější, duchovní a věčné, smysl pro spravedlnost a lásku, chuť a nadšení pro poctivou práci. (...) Náboženství se nemůže zbavit svobody, své nadřazenosti a své nejvlastnější působnosti. Nesmí se však ani vyřazovat z veřejného vlivu, neboť náboženství není pouze věcí soukromou, třeba je věcí nejnvtírnější. Chceme se vynasnažit, aby víra Kristova pronikla veškerý náš život soukromý i veřejný svým požehnaným vlivem.“¹⁰²

Ve volbách v květnu 1946 zvítězili v českých zemích komunisté s celkovým počtem 41% hlasů. To však církev neochromilo. Naopak, v předtuše, že zbývá málo času ke svobodné činnosti, přešla do duchovní protiofenzívy. Konala se duchovní cvičení, katechetické kurzy, prázdninová setkání mládeže, vznikaly kroužky *Katolické akce* na školách a pracovištích. Členové těchto kroužků, nezatížení spolkovými formalitami, působili přirozenými cestami přátelství a kolegiality i tam, kde nemohli působit kněží.

¹⁰⁰ Srov. PÍTHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 50

¹⁰¹ Srov. VAŠKO, Václav. *Dům na skále I*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. s. 16

¹⁰² *Katolík*, č. 1, 16.12.1945. In VAŠKO, Václav *Dům na skále I*. s. 18

Touha po prohloubení náboženských vědomostí byla po válce silná a tento apoštolát padal na úrodnou půdu.

Na Slovensku se toto hnutí projevovalo zvláště v lidové zbožnosti. Konaly se desetitisícové poutě na mariánská místa v Levoči, Šaštíňě a Mariánkách u Bratislavy. Situace na Slovensku, poznamenaná tragickým osudem Dr. Tisa, kněze a prezidenta Slovenské republiky z dob II. světové války, dávala vliv církve do souvislosti s politickým děním. Proto nepřátelé církve označovali projevy lidové zbožnosti za provokaci a začali velkou proticírkevní kampaň propagandou, jejíž úroveň vystihuje tento citát: „*Cílem modliteb, rozjímání, pobožností, mší a kázání je úplně otupit a zlomit soudnost a vůli cvičence. (...) Duchovní cvičení jsou přesvědčivým důkazem toho, že náboženská víra se nedosahuje rozumovým úsilím a vědeckou analýzou faktů obklopujícího nás světa, ale právě naopak. Je výsledkem fantastiky a zveličování citů.*“¹⁰³

Jak se v této situaci vyvíjelo v Československu školství sleduje dále Václav Vaško ve stati *Boj o svobodnou školu*. Říká, že – viděno z dneška – je nepochopitelné, jak mohli demokratičtí politici, včetně katolických, uvěřit populistickému tvrzení, že jednotná škola nebude znamenat její bolševizaci, ale demokratizaci. Hlavní propagátor školské reformy, bývalý ministr školství Zdeněk Nejedlý, otevřeně razil heslo: „Sovětská škola, náš vzor!“¹⁰⁴

Katoličtí biskupové k problematice školství vydali 23. dubna 1946 pastýřský list, kde uznávali právo státu vychovávat děti tak, *aby vyrostly v občany řádné a vyspělé*. Zároveň ale vyžadovali, aby stát respektoval právo církve, jíž *Kristus svěřil národy, aby je vedla k věčné spáse*. Rektor Karlovy univerzity Bohumil Bydžovský se v Mladé frontě v dubnu 1947 vyjádřil, že stát jako instituce nadosobní a nadstranická zaručuje třídní, stavovskou i náboženskou snášlivost. Na to reagoval P. Adolf Kajpr v Katolíku: *Jako bychom nebyli na vlastní kůži zažili fakt, jakým tyranským molochem se může stát všemohoucí stát, jaké absurdnosti může vnucovat svým občanům. (...) Do školních dětí se vstřebávají stranické ideologie, škola, právě státní škola bývá málo nestranná. (...) Církev a tedy i církevní školy budou pomalu jedinými strážci kulturních*

¹⁰³ KOČÍ V., k niektorým otázkam reakčnej činnosti východoslovenského kléru v r. 1945-47. In *Nové obzory* (Košice), č. 5, 1963. In VAŠKO, Václav, *Dům na skále 1*, s. 25

¹⁰⁴ VAŠKO, Václav. *Dům na skále 1*, s. 53

*statků všelidských, které umožňují, abychom si vůbec rozuměli. (...) Stranický aparát, jenž ovládá stát, dovede toto společenství radikálně rozleptat...*¹⁰⁵

Po únoru 1948 byla strategie nové státní moci vůči církvím formulována v Návrhu církevního oddělení Ústředního akčního výboru Národní fronty, schváleném 30. srpna 1948. Dokument obsahuje celou škálu taktických kroků, kterým mají být církve (především katolická) ovládnuty. Nejprve využít rozpory mezi hierarchií a nižším klérem, dále přerušением kontaktů s Vatikánem vytvořit národní katolickou církev odtrženou od Říma. Dokument sledoval jasný cíl: zániku náboženství napomáhat všemi možnými prostředky.¹⁰⁶

Jak se tato situace nepříznivá pro svobodu člověka projevila v životě Kongregace? V novém sídle generální představené v Římě se pokračovalo ve stavbě generalátu, a to s velkými finančními obtížemi, protože provincie z Československa nemohla finančně přispívat. Z Prahy do Říma přijely čtyři německé sestry, které byly z Československa odsunuty, a přivezly věci potřebné pro vybavení domu – to, co jim vláda povolila vyvézt jako osobní majetek.

V únoru 1950 schválil Sv. stolec definitivně pro Kongregaci Konstituce, a tím se Kongregace stala *kongregací papežského práva*. Konstituce byly zaslány do všech provincií s výjimkou Československa. Pro zhoršující se politické poměry nemohla být svolána generální kapitula, a tak Sv. stolec rozhodl, aby Kongregaci řídila dosavadní představená M. M. Domitilla Rotterová do doby, než se kapituly budou moci zúčastnit sestry ze všech provincií.¹⁰⁷

V publikaci *Hoří déšť aneb Zpráva o „Akci K“*, v noci ze 13. na 14. dubna 1950, kdy měl být internován Bůh, využívá Šárka Horáková Maixnerová odtajněných dokumentů týkajících se této bezpříkladné represe vůči řeholním řádům. Cituji z dokumentu z 25.8.1950 podepsaným Slánským v.r.: „*Jednou z posledních zbraní reakční hierarchie zůstávají některé ženské řády, které přejímají úlohu soustředěných mužských řádů a snaží se dále o zneklidňování věřících. Četné kláštery ženských řádů jsou nevyužity, zatím co nemáme dost objektů pro školy a nemocnice. Aby bylo zabráněno*

¹⁰⁵ Ak. o naše školy, Katolík. Č. 15. 13.4.1947, s. 3. In VAŠKO, Václav *Dům na skále 1*, s. 54

¹⁰⁶ Srov. BALÍK, Stanislav/HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokratizace a kultury, 2010, s. 16-17

¹⁰⁷ Srov. *Stoletá cesta*, s. 114

*takové reakční činnosti a aby byly lépe využity klášterní budovy, přikročíme nyní k reorganizaci ženských řádů...*¹⁰⁸

Policejní a bezpečnostní orgány komunistické vlády vykonaly ve dnech 29. až 31. srpna 1950 „Akci K“ - obsazení ženských klášterů a internování řeholnic ze 137 klášterů a řeholních domů. Na Slovensku bylo v té době 4200 řeholnic, z nichž 1962 bylo internováno. Většina pracovala ve zdravotnictví, kde je zatím nebylo možné nahradit. Byl na ně činěn nátlak, aby se vzdaly řeholního oděvu, a byla jim slibována velká odměna – až 10 000 Kč. Učinilo to 90 z nich.¹⁰⁹

Také v Čechách postihly tyto represe sestry, které pracovaly ve školách. Byly svezeny do soustředovacích táborů a odtamtud později posílány do továren nebo do zemědělství. Sestry z Pražské provincie byly soustředěny v zanedbaném, dlouho neobydleném klášteře minoritů v Krnově. Ušetřeny byly sestry pracující v ústavech pro mentálně postižené děti, pro slepé dívky, pro staré lidi a v nemocnici ve Vysokém Mýtě. Podle úsudku těch, kteří rozhodovali, nehrozilo, že by na těchto pracovištích, mohly sestry provádět „podvratnou činnost.“ Krnovská internace byla po dvou letech zrušena a některé sestry byly odtud poslány do nově založeného Domova důchodců v Děčíně, jiné do nemocnice v Podbořanech a ústavu pro mentálně postižené děti v Křižanově.¹¹⁰

Sestry ze slovenské provincie Žilina byly téměř všechny soustředěny v 600 let starém klášteře v Kláštore nad Znievom spolu se Školskými sestrami de Notre Dame. Třináct měsíců tam pod dohledem pracovaly v zemědělství. Zestátnění škol mělo velký vliv na dvě školy spravované Kongregací v žilinském katolickém domě. Byla to dívčí měšťanská škola a dvouletý ústav pro vzdělávání učitelek mateřských škol. Všechny učitelky byly propuštěny již na konci školního roku 1949. Bylo to čtrnáct učitelek a čtyři další byly v noviciátě.¹¹¹

Kongregace v Československu byla pod trvalým dohledem státních úřadů. Nebyl možný ani písemný styk s cizinou. Kontakt s generalátem byl takto utlumen prakticky až do roku 1968, kdy se situace na necelé dva roky uvolnila.

X. generální kapitula se sešla v roce 1960. Byla provedena kanonická volba generální představené opět za nepřítomnosti sester z Československa, které však k volbě

¹⁰⁸ HORÁKOVÁ MAIXNEROVÁ, Šárka. *Hoří děšť*. Praha: Vyšehrad, 2010,

¹⁰⁹ Srov. PRIKRYL, Lubomír, *Církev v Žilině v období komunistické moci*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 80-81

¹¹⁰ Srov. *Stoletá cesta*, s. 115

¹¹¹ Srov. PRIKRYL, Lubomír V. *Církev v Žilině v období komunistické moci*. Trnava: Dobrá kniha 2008, s. 80

daly své svolení. Opět byla zvolena M. M. Domitilla Rotterová. Toto období její funkce trvalo pouze čtyři roky. 3. července 1964 tato třetí generální představená Kongregace zemřela.

„Řídila Kongregaci statečně po 22 let ve velmi těžkých a historických dobách. Její život byl opravdovou obětí pro Boha a Kongregaci. s velikými oběťmi se jí podařilo přenést generální správu Kongregace z Prahy do Říma a vybudovat tam generální dům. Budoucnost potvrdila, jak prozíravý a moudrý to byl čin. Vždyť celých následujících 50 let mohla být jednota Kongregace zachována jen díky tomu, že generální dům byl mimo země s komunistickou vládou. Apoštolská a misijní horlivost M. M. Domitilly vedla sestry do Chile, dala vznik dvěma provinciím v Československu, samostatné provincii Bethlehemské a Římské. Provinciím dala potřebnou autonomii, a tím podpořila jejich růst. Jen s těžkým srdcem odmítala mnoho jiných misijních nabídek. Žila opravdu jen pro Pána, pro sestry a pro milovanou Kongregaci. Horlivě a něžně šířila úctu k Božskému Srdci Páně, a proto si ji povolalo na první pátek v červenci k sobě.“¹¹²

Kongregace pro řeholníky povolila generální kapitulu s volbou nové generální představené s tím, že se může konat znovu bez sester z Československa, kterým vláda opět odmítla vydat cestovní pasy. Generální představenou byla zvolena sestra Mildred Zaremba, dosavadní provinciální představená v Pittsburghu.

8. prosince 1965 skončil II. vatikánský koncil – zásadní krok v dějinách novodobé církve. Řeholním osobám byl věnován zvláštní dekret Perfectae caritatis. Obsahuje pokyny, povzbuzení a normy, jak prohloubit a obnovit zasvěcený život podle Evangelia, osvobozený od vnějších nánosů během staletí. „Společnosti ať si věrně ponechají a vykonávají svou činnost. Se zřetelem k prospěchu celé církve a diecézí ať ji přizpůsobí časovým a místním potřebám tím, že použijí vhodných i nových prostředků a upustí od takových prací, které dnes neodpovídají duchu a vlastnímu rázu společnosti“.¹¹³

V tomto dekretu byly zmíněny i praktické pokyny a doporučení k zjednodušení řeholního oděvu, „aby odpovídal potřebám doby, pracovním podmínkám a zásadám hygieny“. Obě provincie v Československu návrh úpravy oděvu zaslaly generální správě do Říma ke schválení a od 13.5.1967 začaly používat svůj vlastní upravený oděv.

¹¹² *Stoletá cesta*, s. 121

¹¹³ PC 20

Každá obnova bývá spojena s těžkostmi a jedním z nepříznivých jevů byl nápadný úbytek členek Kongregace a absence nových povolání, pocíťovaný všeobecně v celé církvi. Mnohé sestry nepochopily ducha obnovy a Kongregaci opustily.¹¹⁴

Spolu s nadějí na nové cesty bylo potřeba změnit postoje uvnitř církve a volit nové způsoby, jak zvěstovat evangelium. Vnitřně církev ohrožovala setrvačnost v náboženských postojích střední a starší generace, neschopnost mnoha lidí v církvi přiblížit lidem autenticky a srozumitelně obsah víry, odlišit obsah od proměnlivých forem křesťanského životního stylu, mnohdy nesrozumitelné a na první pohled nepřijatelné.¹¹⁵

Po sedmnácti letech odloučení od generální správy navštívila sestry v Československu generální představená M. M. Mildred Zaremba. Sama se mohla přesvědčit o komunistické zvlí, když místo plánovaných dvou měsíců návštěvy byla vykázána po dvou týdnech.

Pražská provincie se pod vedením představené S. M. Elišky Pretschnerové pustila do studia koncilových dokumentů, aby se co nejlépe připravila na mimořádnou generální kapitulu, která měla za úkol provést obnovu požadovanou koncilem. V roce 1968 byla na Slovensku poprvé provinciální správa navrhovaná sestrami. Provinciální představenou byla zvolena S. M. Berchmansa (Jana) Kizeková. v tomto roce se poprvé od přeložení generalátu do Říma mohla vydat do mateřince spolu se sestrou Eliškou Pretschnerovou. Mohly tak osobně podat generalátu zprávy o stavu československých provincií a získat informace pro přípravu mimořádné generální kapituly, plánované na rok 1969. v období uvolněného Pražského jara otevřely obě provincie v Československu svoje noviciáty. Celkem bylo oblečeno dvacet kandidátek. Jedna z nich čekala na tento okamžik osmnáct let. Ale po obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy se brzy projevíly následky tohoto násilného přerušení demokratického procesu. V roce 1970 zakázaly totalitní úřady řeholním řádům přijímání dorostu. Legálními uznaly jen noviciáty z let 1968-69, později přijaté novicky měly být propuštěny. Vytvořila se však nová forma komunitního společenství. V daných podmínkách nebyla možná výchova mladých členek ve velkých, státem evidovaných komunitách, ale v malých skupinkách – sororitách, v civilním obleku.¹¹⁶

¹¹⁴ Srov. *Stoletá cesta*, s. 159

¹¹⁵ OPATRŇÝ, Aleš. *Cesty pastorage v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 61

¹¹⁶ Srov. *Stoletá cesta*, s. 168-169

XIII. generální kapitula se konala v prosinci 1970 v nové budově generalátu v Římě. Z Československa byla povolena cesta do Říma jen několika delegátkám. Členky generální kapituly zhodnotily experimenty, uvedené do života mimořádnou kapitulou v r. 1969, prostudovaly předložený koncept nových Konstitucí a s menšími úpravami je schválily a vyhlásily za závazný experiment do příští řádné kapituly.

Matka Mildred Zaremba byla toho času již delší čas nemocná, a tak byla novou generální představenou zvolena S. M. Eliška Pretschnerová z Pražské provincie. v prosinci 1971 bývalá generální představená Mildred Zaremba zemřela. Ve vzpomínce na ni čteme:

*Její obětavá služba Kongregaci, hlavně v úřadu generální představené, strávila její křehký organismus. Kolik trpěla, tušily jen ty, které ji byli v bouřlivé době po II. vatikánském koncilu nablízku. Odchod každé sestry z Kongregace – a v té době jich bylo dost – nesla sice hrdinsky, ale s bolestí milující matky. Denně strávila mnoho hodin v úpěnlivé modlitbě o sílu a světlo nejen pro sebe, nýbrž i pro každou sestru. Chvěla se o soulad a jednotu naší Kongregace v době, kdy tolik jiných řeholních společenství bylo těžce poznamenáno nebezpečnými krizemi.*¹¹⁷

V roce 1973 odjela Matka Eliška spolu s generální vikářkou S. M. Lucetou Macíkovou do Československa. Jako státní příslušnice si osobně přijely požádat o prodloužení pobytu v zahraničí tak, jak k tomu byly vyzvány. Státní úřady slíbily, že jim povolení vydají do čtrnácti dnů, ale nestalo se tak. Sestra Luneta dostala povolení až po sedmi měsících, sestra Eliška mohla vykonat kanonickou vizitaci všech domů v Československu, povolení k prodloužení pobytu ale nedostala s odůvodněním, že její pobyt v zahraničí není v souladu se státními zájmy. Generální asistentka v Římě se obrátila o pomoc na Vatikán, který vedl v té době obtížné jednání s československou vládou na obranu práv církve a věřících. Až po čtrnácti měsících se mohla sestra Eliška vrátit do Říma letadlem, které dopravilo do Prahy delegáta Sv. stolce Mons. Agostina Casarolliho, který měl Praze jednat s komunistickou vládou o stavu církve u nás.

Petr Piřha cituje z Eliščina deníku, jak těžký byl pro ni tento akt komunistické zvůle: „10. května 1974 jsem byla u výslechu v Chrudimi, trval 6 hod., a když už jsem byla u konce svých sil, říkal mně vyslýchající: Jste si vědoma toho, že vás mnoho sester nenávidí a že vám přejí, že jste ještě neodjela? My jsme si mysleli, že je mezi vámi láska a zatím dostáváme takové anonymní dopisy. Řekla jsem: 1. jsem si vědoma, že nikdo

¹¹⁷ *Stoletá cesta*, s. 170

nevyhoví všem, 2. slušný člověk hází anonymy do koše a 3. nevěřím, co mi říkáte. A včera jsem si musela říct, že je na tom asi mnoho pravdy! Jsem na dně, ale já se z toho zase vzpamatuji a budu se snažit získat důvěru k lidem“. „Eliška v oné hodině zkoušky obstála, vyšla z ní však smrtelně zraněna. Jed nedůvěry od té doby komplikoval vše, co dělala a ničil její radost“.¹¹⁸

V říjnu 1979 se opětně zvolená generální představená M. M. Eliška Pretschnerová zúčastnila Mezinárodní konference generálních představených františkánských kongregací mužů i žen III. regulovaného řádu sv. Františka, aby postupovala v práci na nové Řeholi. Byla zvolena komise, která měla Řeholi vypracovat, a ústřední byro, které má na práci komise dohlížet. Jako zástupkyně východoevropských zemí byla členkou byra Matka Eliška. Komise i byro spolupracovaly několik let, až 8. prosince 1982 papež Jan Pavel II. schválil novou „Řeholi a život bratří a sester III. regulovaného řádu sv. Františka“. Tato řehole úplně odstranila právnícký styl textu a používá jen slov Evangelia a sv. Františka.¹¹⁹

V roce 1983 (!), podobně jako v letech padesátých, zasáhla policie proti všem františkánským komunitám. Podle státních kritérií žily svůj zasvěcený řeholní život ilegálně, a tedy protistátně. Vyšlo najevo, že sorority, malá společenství civilně oblečených řeholnic, žijících v domcích ve městech, byly evidovány a sledovány. Šestnáct sester z obou československých provincií bylo uvězněno.

XV. generální kapitula se konala 1. července 1983. Sestry z Československa byly zastoupeny v nepatrném počtu. Za šestou generální představenou byla zvolena S. M. Marcelline Goceljak. S. M. Eliška Pretschnerová se vrátila do vlasti po více jak dvanácti letech.

V roce 1986 tlak ze strany komunistických úřadů na řeholní společenství poněkud povolil a ženským kongregacím bylo povoleno přijmout omezený počet nových sester, které musely být zaměstnány v charitativních domovech. Za dva roky – v roce stého výročí založení Kongregace - dostaly české a slovenské sestry povolení účastnit se oslav v Římě. Generální představená sesterské Kongregace v Grazu se též zúčastnila oslav a věnovala Kongregaci 155 let starý vlastnoručně psaný dopis M. Františky Lampel.¹²⁰

¹¹⁸ PIŤHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*, s. 173

¹¹⁹ Srov. *Stoletá cesta*, s. 178

¹²⁰ Srov. *Stoletá cesta*, s. 189-190

Komunistická totalitní moc měla ateismus ve svém programu a cíleně pracovala na zničení činnosti církve. Tyto kroky spolu přinášely úpadek kulturní i morální. Kongregace se musela zcela vzdát pedagogické a výchovné činnosti i budov, kde ji provozovaly. Sestry se musely stáhnout do slatiňanského kláštera, kde mohly pracovat jako zdravotnice a státní zaměstnankyně u mentálně postižených dětí. Sestra Eliška vyvinula veliké úsilí při šíření dokumentů II. vatikánského koncilu nejen mezi sestrami, ale i mezi diecézním klérem. Sestry zakládaly tajné komunity, sorority, kde mohly žít v řeholním společenství. Přes všechny překážky zůstala Kongregace živá.

V závěru období komunismu se nad krizí mravní identity v totalitním systému zamýšlí Veronika Kuříková. Nastínila úskalí, která s sebou nesla složitost doby. „Je nutné si stále dokola opakovat a uvědomovat obrovský morální závazek, předaný nám těmi, kdo i pod tlakem – pro nás dnes jen těžko představitelným – dokázali uhájít své přesvědčení i víru.“ Dalo by se říci, že překonání této krize perzekuce bylo pro tyto lidi obětí, užitečnou jako odkaz dalším generacím. Přesto že těchto statečných bylo tisíce, stále tu byla a je většina těch, kteří se nad vlastním osobním postojem k vládnoucí moci příliš nepozastavovali.¹²¹

3.3 Osobnost sestry Elišky Pretschnerové

3.3.1 Život sestry Elišky

Vedle zakladatelky Kongregace sestry Hyacinty Zahálkové je nejvýraznější osobností sestra Eliška Pretschnerová. Eliška, vlastním jménem Anna, se narodila 26. září 1911 v rodině hraběcího lesního v Nových zámcích u Nymburka. Otec, podobně jako zmíněný rakouský rolník Lampel, si přál, aby všechny děti dostaly řádné vzdělání, a toho také dosáhl.

U Aničky rozhodl, že bude studovat na učitelském ústavu, a to v Chrudimi, protože tam jsou řádové sestry. Tomu se bránila s obavami, „že by se tam musela pořád modlit“.¹²² Ale již po roce studia zatoužila vstoupit do kláštera. Ovlivnil ji způsob života sester a také četba knihy „Dějiny duše sv. Terezie Ježíškovy“, kterou sestry vydávaly. Rodiče nebránili jejímu rozhodnutí, ale otec trval na dokončení vzdělání. Anna respektovala jeho přání až tak, že do maturity o vstupu do kláštera vůbec nemluvila.

¹²¹ KUŘÍKOVÁ, Veronika. Krize mravní identity v totalitarismu Československa 50. let. In *Krize a karos*. Červený Kostelec: Pavel Mervart 2010, s. 93-94

¹²² KONGREGACE ŠKOLSKÝCH SESTER OSF. *Jak jsme ji znaly i neznaly*, s. 3

V té době procházela zkouškou víry a zde ji byla velikou podporou přítelkyně Anna Nechvílová, která se později stala také členkou Kongregace.

Po maturitě nastoupila tedy Anna hned do kandidatury Kongregace v Praze-Břevnově. Rok si prohlubovala teologické vzdělání a život víry. Po obláčce dostala jméno Eliška a po roce, 13. srpna 1932, skládala první sliby.

Na Karlově univerzitě začala studovat matematiku a fyziku, ačkoliv k těmto předmětům neměla vztah. Věděla však, že gymnázium potřebuje učitele těchto předmětů. Zbývala jí jedna závěrečná zkouška, když z nařízení Velkoněmecké říše byly uzavřeny české vysoké školy. Studium ukončila hned po skončení války v r. 1945.

Vyučovat do Vinohradského gymnázia jezdila z mateřince, kde se starala o početnou skupinu novic. Po komunistickém puči v r. 1948 byly novicky přemístěny do Chrudimi a sestra Eliška převzala na Vinohradech funkci představené. Na tomto místě stojí za zmínku událost, kterou dodnes sestry pokládají za významnou pro její profil. Nedávno zesnulá sestra Václava byla svědkem hrdinského postoje sestry Elišky. Když se Eliška vracela ze spořitelny, kde právě doplatila poslední splátku dluhu-půjčky, čekali na ni u vchodu gymnázia tři představitelé vládní moci a přikázali jí odevzdat klíče od budovy, kterou zestátnili. Sestra Eliška klíče s klidem odevzdala a se sestrami, které byly přítomné, odešla do kaple, kde zazpívaly děkonný chvalozpěv „Te Deum laudamus“. Jak později prohlásila, cítila se v tuto chvíli jako pravá františkánka.¹²³

Po internaci do Krnova se v tomto neutěšeném místě stala velkou oporou ostatním. Pod jejím vedením vytvořily sestry cosi jako domov. Po dvou letech byla sestra Eliška spolu s jedenácti sestrami poslána do nemocnice v Podbořanech. Na tuto dobu vzpomínala jako na krásný úsek svého života. Odtud byla poslána do Budeniček k mentálně postiženým dívkám.

Generální představená z Říma rozhodla o tom, že má převzít službu provinciální představené ve Slatiňanech. Zde působila až do roku 1969. v této době nejen zorganizovala, ale i přiložila ruku k dílu při stavbě domova pro staré sestry na Hoješíně. Po jejím dokončení byla poslána generální představenou do Cetechovic, kde bylo též nutno dokončit úpravy podobného zařízení.

Když jela v roce 1970 do Říma na generální kapitulu, kde měla být zvolena nová generální představená, byla naplněna strachem. Byla si vědoma, že je vážnou kandidátkou a zároveň svých omezení jazykových a podmínek, v jakých žila

¹²³ KONGREGACE ŠKOLSKÝCZH SESTER SEV. FRANTIŠKA. *Jak jsme ji znaly a neznaly*, s. 5

v totalitním režimu. Zvolení přijala s pokorou nejen poprvé, ale v roce 1977 ještě znovu. Kardinál Meisner poznamenává, že věrnost znamená „zůstat“ dokonce i na kříži. k nejtěžším okamžikům našeho života patří setrvat. Právě v největší lidské bezvýchodnosti Bůh dovede člověka k nejvyššímu naplnění.¹²⁴Po návratu do vlasti v

r. 1983 Eliška žila a, pokud jí síly stačily, pracovala na Hoješíně. Zemřela 4. května 1993, pohřbena je na slatiňanském hřbitově.

3.3.2 Sestra Eliška ve vzpomínkách jejích současníků

„Lidé nejsou jen postavy, jsou především příběhy. Vyprávějme tedy její příběh, abychom se potěšili plody jejího života, všedního a zároveň výjimečného, plného lásky a těžce vybojovaných vítězství.“ Jako oživení strohého životopisu uvedeme pohledy do života setry Elišky od Petra Piřhy, který ji osobně znal a měl k dispozici její deník. Knihu o životním příběhu Elišky Pretschnerové nazval příznačně *Přišla jsem vám sloužit*.¹²⁵

Význam rodinného prostředí je podstatný pro celý další život. Sestra Eliška v pozdním věku vzpomíná takto: „Na život v rodině nemám moc jasné vzpomínky, ale mohu s jistotou říci, že rodiče žili jen pro nás“. S vděčností vzpomínala na maminku, po které „zdedila“ pracovitost. To jí bylo v životě často k prospěchu, mohla tak pomáhat spolusestrám, a to s radostí.¹²⁶

Kandidátka Anna brala roční dobu kandidatury v Kongregaci jako nutný odklad jejího jasného rozhodnutí se pro řeholní život. k uvedení do duchovního života si poznamenala ve svém deníku: „Pak přišel noviciát, na který sice ráda vzpomínám, ale někdy jsem toužila po poznání hlubšího duchovního života.“

Anna oblékla řeholní oděv a „život Anny unikl do minulosti a zůstal ležet v zemi jako kořen, zatímco do budoucnosti vyrašil prut nového života“ – prut života sestry Elišky“. Při skládání slavných slibů řeholního zasvěcení prožila chvilkový stav mystického vytržení a Matka Xaverie Fürgottová popisuje tento zážitek jako výjimečný. Z tváře sestry Elišky „dopadla na moji tvář zář očí a lahodnost úsměvu, jaký jsem ještě neviděla“. Uvědomila si, že Eliška je jiná než ostatní, pozorovala ji, ale později se

¹²⁴ MEISNER, Joachim , *Myšlenky k nové evangelizaci Evropy*. Olomouc, Matice cyrilometodějská, 1998, s. 94

¹²⁵Srov. PIŘHA Petr, *Přišla jsem vám sloužit*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008

¹²⁶ Tamtéž, s. 20-21

zklidnila, když viděla, že chování sestry Elišky nejeví známky něčeho neobyčejného nebo neblahého.¹²⁷

„Z období Eliščiných vysokoškolských studií nemáme sebemenší zmínky,“ uvádí Petr Piřha. Soudí, že to bylo tím, že kázeň a disciplína sester v kongregaci byly takové, že ačkoliv se sestry účastnily všech studentských povinností, jakoby ani nevyšly z klauzury. Předpokládá, že Eliška musela čelit v debatách proticírkevním útokům, neboť na přírodovědecké fakultě v té době byla Darwinova teorie stavěna proti Bibli.¹²⁸

Pro dobu komunistické totality se zachoval nejdůležitější pramen – nepřetržitě vedený deník sestry Elišky v letech 1955 – 1988. Obsah deníku podává informace různého druhu. Jsou zde poznámky k četbě a četné výpisky, a to především z duchovní literatury, knih o mezilidských vztazích, psychologie, poezie. Jinou oblastí deníků jsou záznamy z cest a poslední, nejdůležitější, jsou záznamy o duchovním životě.

O atmosféře komunistické totality bylo psáno v předešlé kapitole. Byl to svět s degradovanými hodnotami, pokřivenými vztahy. To vše je třeba brát v úvahu při líčení událostí ze života sestry Elišky. Za zmínku stojí událost, při které vychází najevo její charisma.

V říjnu 1948 byla Eliška zvolena představenou komunity na Vinohradech. Nastupovala po přísné, vážné sestře Benediktě, která byla již vážně nemocná. Eliščin nástup byl takovým protikladem k dosavadnímu vedení, že se všem zúčastněným vryl do paměti na celá desetiletí. Sestry se shromáždily před novou představenou a ta jim řekla: „Sestry, přišla jsem vám sloužit. Prosím, pomozte mi.“ Poté se krátce pomodlila a vyzvala je, aby šly po běžné práci. Tak obrovský rozdíl v přístupu k autoritě sestry nemohly hned přijmout. Starší kroutily hlavami, mladší nevěděly, co dělat.¹²⁹

Laskavost, přísnost k sobě, ale tolerance k druhým, ochota dávat se druhým. Základní postoj vztahu je uznání druhého, jeho jinakosti a to je mentalita pokory.¹³⁰ Vývoj osobního života se odvíjí díky aktivnímu dialogu a vztahu k druhým lidem a k okolnímu světu.¹³¹ Kromě vztahu k jednotlivým osobám snažila se Eliška vždy stmelovat společenství. Josef Zvěřina píše o rozdílu mezi společnostmi a společenstvími. „Společenství je duchovním či niterným základem společnosti. Jednotlivá osoba se rozšiřuje v lidskou osobnost, v mezosobní a nadosobní formu.

¹²⁷ PIŘHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*, s. 32

¹²⁸ Tamtéž, s. 37

¹²⁹ Tamtéž, s. 60

¹³⁰ Srov. AMBROS, Pavel. *Kam směřuje katolická církev?* Velehrad Roma: Refugium, 1999, s. 263

¹³¹ Srov. CLARKE, Norris W. *Osoba a bytí*. Praha: Krystal OP, 2007, s.74

Společenství je obohacem jedince, vytrhuje jej z osamělosti, ztracenosti, dává osobnosti nový rozměr. Není holá danost nebo kolektiv, masa nebo prostá pospolitost. Je hluboké duchovní spojení, v jakoukoliv jednotu, která shrnuje svobodné osobnosti.¹³²

Při odsunu sester do internace v Krnově se sestra Eliška podle svědectví spolusester chovala jako důstojník velící vojenskému sboru. Byla soustředěná, velela, sama se účastnila vynášení nábytku a nemluvila víc než bylo třeba. Většinu komunikace vedla jen úsměvem, pohledem, pokynem hlavy.

Následující období práce v podbořanské nemocnici byl pro Elišku opět novou zkušeností. Tři roky v Podbořanech označuje za nejkrásnější léta svého života. Prožila tam též lidskou lásku (k primáři nemocnice), ale tak, jak píše ve svém deníku, že se jí vzdala pro lásku Boží a vztah proměnila v klidnou lásku přátelskou. v té době a ještě dlouho potom přetrvávala představa, že přátelství a sympatie do řeholního života nepatří. To, co Eliška chtěla budovat a také budovala, se mnohdy setkávalo s nepochopením. Konkrétně organizovala dovolené sester v krásném přírodním prostředí a dbala, aby rekreaci trávily s někým, kdo je jim milý¹³³.

Šedesátá léta dvacátého století byla dobou pozvolného zmírňování komunistického tlaku na svobodu člověka. Jak se v této politické situaci orientovala sestra Eliška, se mnoho nedozvídáme. Z náhodných poznámek v deníku je znát, že nedoceňovala nebezpečí, „dorůstající občas k nezodpovědné naivitě.“. V deníku uvádí mnoho jmen lidí, kteří tím mohli být vystaveni nebezpečí. O jejím jednání v té době máme však důležité svědectví od boromejky S. M. Elišky Šrubařové:

„Sestra Eliška byla žena velkých perspektiv. Přišla za mnou a říkala: „Tohle nemůžeme dopustit, aby se rády tak odcizovaly a zůstávaly si cizí. Víte, co uděláme? Budeme dělat schůze.“ To nesmělo být, to absolutně nesmělo být, to bylo trestné. „Ale my budeme brát běžná témata, tak např. Nové léky pro nejstarší obyvatele domovů i domovů důchodců. Pozveme některého z lékárníků, který bude přednášet.“ Tento lékárník musel být dobrý člověk, který sloužil pouze jako figura, ale schůze byla pro sestry, aby se mohly navzájem domluvit. Lékárník sice něco přednášel, ale jakmile skončil, otevíralo se všechno o zásazích Státní tajné policie, jak proti tomu čelit, co dělat a jak se opět sejít. Jak? Nu takto: jak určila sestra Eliška. Máme novou gramatiku a tu my už neznáme, sestry studovat nesměly. Uděláme další schůzi a bude se přednášet

¹³² ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Skriptum s.r.o., 1992, s. 36

¹³³ Srov. PÍŤHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*, s. 69

gramatika. Musíme udělat schůzi, abychom byly informované, vždyť tu novou gramatiku opravdu neumíme. Stanovilo se datum schůze, výběr přednášejícího si ponechala Eliška pro sebe. A tak po přednášce „Nová gramatika – nová pravidla“ se mohlo demonstrovat, co je špatné, co není vhodné, co má kdo těžkého s policií, s církevními tajemníky.“

Tak sestra Eliška chápala podstatné potřeby zápasící diasporické církve.¹³⁴

Událost II. vatikánského koncilu byla tak mocným vystoupením církve, že jej musela vzít v úvahu i komunistická vláda. Dovolila biskupu Františku Tomáškovu účastnit se jednání v Římě ale pak dbala na to, aby se hlas koncilu nedostal k věřícím, a nemohl tak posílit jejich víru. Je pravda, že mnozí věřící nebyli schopni přijmout fakt, že život církve se podstatně mění.

Sestra Eliška patřila k těm, kterým přinesl koncil druhý dech. Její občasné depresivní nálady, které s věkem přibývaly, jako by z ní v této době církevního jara spadly. Vyjádřila to předsevzetím: „Chci začít svůj pokoncilový noviciát“.¹³⁵

Aby se koncilové dokumenty dostaly k československým věřícím, dokonale vše promyslela a zorganizovala. Ve Slatiňanech vznikla jakási noční samizdatová manufaktura. Sestry byly zapojeny podle svých schopností – překládaly, upravovaly do spisovné češtiny, opisovaly na stroji. To vše po skončení práce u postižených dětí, tedy v noci. Vedle toho se sestra Eliška pustila do realizace změn. Kaple ve Slatiňanech byla jedním z mála míst, kde byla obnovená liturgie uváděna do praxe. o tom svědčí P. Ambrož Svatoš OP: „Vděčně vzpomínám na sestru Elišku v souvislosti s obnovenou liturgií podle směrnic 2. vatikánského koncilu. Sestra Eliška se spolu s ostatními sestrami zasloužila o to, že jsme mohli ve slatiňanské kapli veřejně a jako první v republice slavit tuto liturgii: obrácený oltář, ambon, české texty, lektorky, responsoriální žalm, obětní průvod a samozřejmě Liturgie hodin.“¹³⁶

Na Hoješíně, kde sestra Eliška vybuďovala kapli podle nových směrnic koncilu, vznikla proti ní revolta z řad sester. Využily podpory jejich konzervativního duchovního, dále pak chrudimského vikáře a kolaborujícího církevního tajemníka. Ti navštívili kapli, sepsali stížnosti a Elišku žádali o zdůvodnění jejího díla. Odpověděla výstižně, a tím tyto představitele opozice umlčela. Sestry spolu s duchovním však dále

¹³⁴ PÍŤHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*, s. 93

¹³⁵ Tamtéž, s. 95

¹³⁶ Tamtéž, tiráž

jednaly za Eliščinými zády a kritiku zaslaly generální radě Kongregace. P. Hutař, duchovní sester, napsal sestře Elišce obsáhlý dopis, v němž kritizuje změny a obviňuje ji ze „zničení radostné komunity“. Odpověděla mu rozhodným dopisem: *„Mám ráda hoješínské sestry a je mně líto, že trpí novou úpravou kaple, jak tvrdíte, důstojný pane. Uvědomte si, že kdybyste se snažil hned ze začátku vniknout do učení koncilu a v tom duchu vysvětlil sestřám úpravu kaple, byly by spokojené a klidné. Je nutno, abychom si dnes řekli i nepříjemnou pravdu. Vy víte, jakou nepříjemnost jste mně způsobil tím, že jste nepříznivě informoval chrudimského pana vikáře (...)Prosím Vás, poslouchajte alespoň vatikánský rozhlas, aby Vám nebylo tak těžké přizpůsobit se nařízení koncilu. Doufám, že si časem zvyknete na novou úpravu kaple a že se tam budete cítit dobře. Kdybyste však nemínil změnit své jednání, pak bych byla nucena hledat pro Hoješín jiného duchovního správce, což bych ovšem nerada.“*

Před odesláním dopisu požádala o vyjádření kapitulního vikáře v Hradci Králové a ten rozhodl jednoznačně v Eliščin prospěch. Nespokojenost však v Kongregaci doutnala i nadále.

Jednalo se také o změnu řeholního šatu. Spor vznikl uvnitř české i slovenské provincie a rovněž mezi zastánkyněmi změn a konzervativním vedením Kongregace v Římě. Sestra Eliška se v dopise generální představené ohrazuje proti nařčení, které sestry za jejími zády posílaly do Říma a zároveň dává najevo, že představená nedoceňuje situaci v Československu. Ve svých poznámkách si zapsala: *Což mohu chtít pochopení od člověka, který neví, co je to žít v nejistotě, zda mě zítra zavřou a z čeho mě obviní?*¹³⁷

Anselm Grün pohlíží na neshody v řeholních společenstvích realisticky. Problém vidí v tom, že je snaha přiblížit se vytouženému ideálu, a přesto dochází k nevraživostem a intrikám. Je třeba připustit, že ideální vzor nelze splnit, ale poklad hledat právě tam, kde to skřípe a kde je nespokojenost. Sestoupí-li řeholníci k realitě, objeví tam jaké blokády, ale i energie ve společenství vězí. A tam je nutno začít s proměnou.¹³⁸

Na mimořádné kapitule v Meranu roku 1969 se sestra Eliška objevila jako „takřka spásonosná osobnost“. Uvnitř bohaté západní společnosti narůstala morální krize a bezradnost a často se zde objevovala myšlenka, že záchrana a duchovní síla přijde z oblasti nesvobody, kde v těžkých podmínkách dozrávaly silné osobnosti. Podle

¹³⁷ PÍŤHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*, s. 99

¹³⁸ GRŮN, Anselm. *Spiritualita zdola*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 59

svědectví S. M. Nancy Celaschi se z kapituly vrátily americké sestry s tím, že tam poznaly sestru schopnou vést kongregaci – „citlivou, organizačně schopnou, s jasnou vizí řeholního života“.

Také generální představená Matka Mildred Zaremba poznala, že stížnosti, které na Elišku dostávala, nejsou oprávněné. s uspokojením pozorovala, jak je sestra Eliška zdrojem smíru a pokoje mezi různorodými skupinami. Díky ní zavládla ve společenství atmosféra porozumění a přátelství.¹³⁹

Před odjezdem Elišky do Říma na XIII. kapitulu prohodila při loučení s ní tehdejší provinciální představená sestra Ema, že se už z Říma možná nevrátí. „Ale sestro Emo, to přeci nemyslíte vážně,“ odpověděla s nepředstíraným údivem Eliška.

Před volbami jely sestry jako vždy na pout' do Assisi. v sestře Elišce narůstal strach, tušila, že možnost jejího zvolení je veliká. Věděla, že může odmítnout. Vždyť nedávno odešla do důchodu, měla za sebou patnáct let v čele české provincie, neuměla potřebné jazyky. Prostředí chladné mramorové budovy generalátu jí bylo nepříjemné. Na jedné straně viděla vůli Boží, na druhé tíži úkolu, k němuž neměla sil. Když později zaznamenávala své pocity z odpoledne v Assisi, přirovnala je ke trýzni Getseman. Přijmout znamenalo vstoupit na cestu utrpení . Po zvolení a uvedení do úřadu si poznamenala: „*Vzpomínky, které nyní píši, jsou jen stíny toho, co jsem prožila. Domnívám se, že mohu říci, že vím, co jsou smrtelné úzkosti. Řekla jsem Fiat a musím skoncovat s naříkáním...Postavily zde mramorový palác, kde máme my, chudé sestry sv. Františka bydlet a k tomu je napolo prázdný.*“¹⁴⁰

Úkolem křesťana je nezůstat doma, ale jít ven na cestu, kde mnozí čekají, až budou osloveni. Není třeba vymýšlet nové způsoby, ale žít naplno své křesťanství.¹⁴¹

Eliška měla pravdu, že její fyzické síly už ochably. Po celou dobu vedení kongregace se musela přemáhat. Potřebovala též ovládnout italštinu a angličtinu. V šedesáti letech zvládla oba jazyky natolik, že v nich mohla běžně konverzovat a číst. Tak jak byla zvyklá z provincie, chtěla se ke všem sestrám obracet osobně. Snažila se všem psát ke svátku i k narozeninám. Nezvládala to však včas a to ji mrzelo. Před první vizitací americké provincie si nechala poslat fotografie všech sester, aby tam mohla každou z nich pozdravit jménem.

¹³⁹ Srov. PÍŤHA, Petr, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 91

¹⁴⁰ Tamtéž., s. 139-142

¹⁴¹ Srov. MEISNER, Joachim. *Myšlenky k nové evangelizaci Evropy*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 51

Měla stále pocit své nedostatečnosti a neuvědomovala si, co nového vnesla svým laskavým a moudrým přístupem. Životem v nesvobodě a v tlaku byla formována k zvládnání organizace. Bylo třeba poznat chod úřadu a agendu, poznat nejbližší spolupracovníky a zhodnotit situaci – seřadit úkoly podle důležitosti. Co bylo v Římě nezvyklé, začala Eliška po čase praktikovat. Brzy si všimla, že život sester římské provincie i život církevních představitelů, s výjimkou papeže a několika výjimek, byl povrchní a zesvětštělý. Říkala lidem, i vysoce postaveným, kritiku přímo do očí. Nenarážela, protože způsob, jakým to podávala, byl ozbrojující.¹⁴²

Povinností jejího úřadu byly vizitační cesty. Chile ji ohromilo bídou, USA přepychem. Všude hledala člověka a jednotu. Vizitaci si představovala jako skutečnou přátelskou návštěvu, možnost promluvit s každou sestrou, sejít se v každém domě a pomocí dialogu vyřešit problém. Dialog považovala za podstatnou složku hledání nových cest.¹⁴³

V r. 1977 byla sestra Eliška podruhé zvolena generální představenou. Toto druhé římské období bylo hlavně ve znamení vytvoření nových konstitucí. Byla vlastně vůdčí osobností celé pokoncilní práce v Kongregaci. Znamenalo to řadu jednání, debat, sporů. Především přesvědčovala nenásilně sestry o potřebě nových změn a přitom sama stále hlouběji pronikala k jádru františkánské spirituality. K tomu dodává: *Mám-li být upřímná, musím říci, že se mi protiví všechna ta dohadování a krásná slova, neúčinné debaty, když pak život vypadá jinak. Mně stačí evangelium a Františkova řehole.*¹⁴⁴

S velkou pravděpodobností trpěla již od mládí endogenní depresivitou. Projevy této psychiatrické nemoci se nebraly vážně a také Eliščin zpovědník je označil za temnou noc duše, kterou je třeba projít v síle modlitby. v posledních letech užívala antidepresiva a pro povzbuzení jedné sestře, podobně trpící, napsala: *„Tehdy jsem se nedokázala souvisle pomodlit ani Zdravas Maria a myšlenka na ukončení všeho byla tak přitažlivá. Jak mně někdy svírá pocit méněcennosti, ranní deprese mně berou chuť do života, hlásí se stáří. A o několik let později: Stále více cítím tíhu stáří, cítím osamocenosť, ubývá mi pracovní energie, nemám radost z práce, neumím se přenášet přes těžkosti života, ráno vstávám se strachem ze dne, všechno se mně dotýká, zvláště od sester mně nejbližších.“*¹⁴⁵

¹⁴² PÍŤHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*, s. 146

¹⁴³ Tamtéž, s. 163

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 181

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 186-187

Upevňování a prohlubování lidských vztahů bylo pro Elišku prioritou. Jak ona sama prožívala přátelství? Sestry svědčí o jejím vztahu k nim – její neobyčejnou účast s problémy každé z nich, osobní přístup, vždy pohotovost ke slyšení. Vracel jí někdo podobným způsobem její velkorysost? Víme o dvou hlubokých přátelstvích. První bylo s Dr. Marií Dvořáčkovou, která se původně chtěla stát řeholnicí, ale sestra Eliška brzy poznala, že nemá povolání. Prováděla ji pak všemi úskalími jejího civilního života, jak o tom svědčí bohatá korespondence dochovaná Dr. Dvořáčkovou. Ale to podstatné ve svém životě nemohla s ní sestra Eliška sdílet – problematiku Kongregace.

Tu sdílela se svou nejbližší spolupracovnicí sestrou Lucetou Macíkovou. Tento 37 let trvající vztah nebyl vždy harmonický. Spojovalo je však jedno – láska k Bohu a láska ke Kongregaci. Sestra Luceta byla o půl generace mladší a temperamentem zcela odlišná. „Živá, dychtivá a těžko vychovatelná upnula se k sestře Elišce jako ke zbožňovanému učiteli, ke vzoru, který chtěla následovat, k někomu, kdo uprostřed malicherné formační výchovy ukazoval hloubku a svobodnou sílu myšlenky, kterou sestra Luceta hledala.“

Luceta dozrála, a tak stály vedle sebe dvě osobnosti, z nichž každá byla schopná vést Kongregaci. Každá ovšem jiným způsobem - Eliška uvážlivě, Luceta impulzivně. Obě tím trpěly a sestry, které toho byly svědkyněmi, nechtěly nic bližšího sdělit, jen řekly, že to bylo peklo.¹⁴⁶

Po zvolení generální představené sestry Marcelline Goceljak se sestra Eliška vrátila domů. Poslední desetiletí svého života prožila na Hoješíně – místě, které pomáhala stavět vlastníma rukama. Odpočinek, klid k meditaci, které tolik potřebovala v dobách intenzivní vyčerpávající služby, se měly stát jedinou náplní jejího času. I v tom musela vnitřně zápasit, aby předala „svoji“ Kongregaci nové generaci. Zachovávala řád, ale do vedení nezasahovala. Pád komunismu v listopadu 1989 ji naplnil radostí, jak o tom svědčí dopisy psané Dr. Dvořáčkové. Přitom si uvědomovala, že ona byla tou, která své sestry převedla přes kruté doby totality, a že její úkol je v tomto ukončen.

Pracovala na zahradě, dlouze sledovala ptáka, strom, oblohu. Na příchozího, který se ptal na sestru Elišku, se plaše usmála a pozvala jej na lavičku, kde se mu věnovala. Závěr svého pozemského života prožila se všemi tíhami stáří – bolestivá fraktura, tělesná nemohoucnost, demence. Tým sester se o ní s láskou staral do posledního vydechnutí.

¹⁴⁶ Srov. PIŤHA, Petr, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 195

3.3.3 Beatifikační proces

Sestra Eliška byla pohřbena na slatiňanském hřbitově do hrobu, kde byla uložena zakladatelka Kongregace S. M. Jakoba Zahálková. Vzpomínky na Elišku neslábly, naopak, sestry nejen v Čechách ji vnímaly jako stále přítomnou. Kongregace shromáždila nutné zdůvodnění a obrátila se na diecézního biskupa, aby doporučil České biskupské konferenci zahájení beatifikačního procesu. Rozhodnutí a schválení přišlo 4. října 2000 a vlastní beatifikační proces byl zahájen 1. června 2001.

Cílem přípravné fáze je hledat „pověst svatosti Božího služebníka“, to znamená hledat pamětníky jejího života, a to nejen v komunitě, uprostřed níž žila, ale především v laickém prostředí. Jak oslovila, čím byla příkladná, co z ní nejvíce zapůsobilo na druhého člověka, jak vypadal její život křesťanky, osoby zasvěcené Ježíši Kristu a jeho Evangelium. Je třeba zaznamenat všechno, co bylo v jejím životě, příp. díle kladné i záporné.

Petr Piřha, který sepsal citlivě životní příběh sestry Elišky, se zamýšlí nejen nad její svatostí, ale nad tímto pojmem všeobecně. *Sestra Eliška je vzorem moderního světce jako světice všednosti a každodenní běžnosti...Je svatou proto, že nechtěla být okázalou a oslavenou svatou, ale malou.*¹⁴⁷

Konečné rozhodnutí, uvažuje dále, je na tom, jehož soud je nezvratně pravdivý. Bůh se vyslovuje vůči lidským soudům dvojnásobným způsobem: jedním je, že víru potvrdí zázrakem, vyslyšením prosby podávané prostřednictvím vzývaného a druhým, že se ozve hlas lidu, který je hlasem Božím.¹⁴⁸

Sestra Zdislava Nosková, postulátorka beatifikačního procesu uvedla v Novémě se setrou Eliškou několik svědeckvých tčch, kteří Elišku znali:

„Sestra Eliška byla na prvním místě dobrým člověkem. Uměla s každým promluvit, nedělala rozdíly mezi lidmi, uměla lidem věnovat svůj čas. Uměla poradit, povzbudit, na každém člověku našla něco kladného, z čeho pak vycházela v jednání s lidmi. Byla taktní, pracovitá a skromná. Nezkazila žádnou legraci.“ M.D.

„Eliška měla mnoho přátel, ale musela mít i mnoho nepřátel. Každému se nelíbí, když mu člověk řekne pravdu. Určitě. Ale ona nikdy nezatrpkla, nic nedala najevo. Jsou autority, že z nich má člověk strach. Ale ona? Autorita z ní vyzařovala, ale přitom objímala. Měla tyto vlastnosti v sobě. Musela určitě v životě bojovat.“ Z.V.

¹⁴⁷ PÍŘHA, Petr, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 228

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 229

„Úsilí sestry Elišky o duchovní život a růst v ctnostech je charakterizován celoživotní soustavností a důsledností. Její deník svědčí o pravidelné kontrole předsevzetí a přísné sebereflexi. Položíme-li si jako měřítko Osmero blahoslavenství (Mt 5,2-10), úsilí o tři z nich překračují jakékoliv běžné měřítko. Jde o blahoslavenství tichých, tvůrců pokoje a pronásledovaných pro spravedlnost.“ P.P.

A na závěr slova z Eliščina deníku.

„Můj Ježíši, zbav mě vši úzkoprsosti, ať se mohu rozletět do tvé říše svobody a lásky. Nauč mě infikovat duše mně svěřené láskou k Tobě a ke všemu krásnému. Chci jim dopřát svobodu, aby se mohly rozvinout a žít velkoryse křesťansky.“

„V poslední době se i jinak rozjasnilo v mé duši. Zdávalo se mi naše „křesťanství“ úzkoprsé, neživotné. v evangeliích se mi jevil křesťanský život jinak, než jak se praktikoval tento život v komunitě. Mnozí mně vytýkali můj kladný poměr k lidem z druhého tábora a tito naopak vycítili, že si jich vážím a chovali se ke mně přátelsky. Žila jsem v nejistotě, zda je můj názor správný. A tu promluvil Řím: Velkorysá gesta sv. Otce, jeho láska ke všem lidem, II. vatikánský koncil, poměr sv. Otce k odloučeným bratřím – to vše posílilo moje přesvědčení, že moje chápání křesťanského života je správné. Díky, Pane Ježíši, díky!“¹⁴⁹

Petr Piřha uzavírá biografii sestry Elišky: „Hlas lidu zazněl přesvědčivě. Na zázraky musíme čekat. I v tom bychom měli být obezřetnější. Neboť, co je to zázrak? Pokud za zázrak prohlásíme porušení přírodních zákonů, kterým Bůh ukáže svou svrchovanou moc, budeme v čekání na zázrak nejspíš hřešit tím, čemu se v Bibli říká pokoušet Hospodina. Pochopíme-li jako zázrak každý Boží čin, zvláště pak takový, který ve chvíli nejvyšší nouze zachrání ubožáka a zjedná spravedlnost, nemusíme na žádný další čekat. v životě Eliščině je jich dostatek.“¹⁵⁰

Její život musí posoudit také odborníci po stránce teologické a historické. Když se nenajde žádná překážka, zahájí diecézní biskup diecézní část procesu. Na to se právě Kongregace připravuje.

O vývoji procesu sestry průběžně informují na svých webových stránkách.¹⁵¹

¹⁴⁹ NOSKOVÁ, Zdislava. *Novéna se sestrou Eliškou*. Brno: Jiří Brauner-Kartuziánské nakladatelství, 2015, s. 8

¹⁵⁰ PIŘHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*. s. 229

¹⁵¹ <http://www.eliskaosf/eli2.htm> přečteno 1.4. 2016

3.4 Život sester v Čechách v současnosti, předpokládaný vývoj

Problém katolického společenství po roce 1989 je vyrovnat se s faktem opětovného svobodného působení a přechodu do pluralit společnosti, píše Jaroslav Šebek a varuje před dvěma extrémy. Na jedné straně je to hledání sblížení s moderním světem až k popření vlastní identity, na straně druhé neúměrná obava z dialogu se světem a strach z morálního a duchovního relativismu.¹⁵²

Františkánský teolog William T. Short charakterizuje františkánskou tradici jako chaotickou a intuitivní, tvořivou a citovou, radikální a poslušnou. Od dob sv. Františka z Assisi je to stále přitažlivý způsob života. Pro tuto dobu varuje před falešným zájmem o duchovní věci, které se můžou stát úsilím o duchovní prožitky, které nás odvádějí od nás samých, od běžných povinností, od světa. Svět se pak může jevit jako něco podřadného v porovnání se „světem duše“. Je potřebné navázat na Františkovu tradici „zemitosti“ života.¹⁵³

Česká katolická církev prošla během čtyřicetileté totality náročným obdobím, kdy se projevila jako životaschopná síla. Se ztrátami a bolestmi se podařilo nejen přežít, ale oprostít se i od některých zátěží a stereotypů. Analýza stavu české církve po r. 1989 končí těmito slovy: „Historikům patrně nepřísluší otázka, která ovšem patří k nejzásadnějším: Odkud se bere tato vnitřní síla ke stálým reformám a obnovám?“¹⁵⁴

Školské sestry byly od svého založení povolány ke službě výchovy a vzdělávání. V čase prošly mnohým pronásledováním, které měnilo jejich možnosti, ale neměnilo charisma, které vyžadovalo od sester službu jako odpověď na znamení doby. V totalitních režimech, po vyhnání ze škol, pracovaly hlavně v sociálních službách.

Po roce 1989 se do škol vrátilo pouze asi 10% sester. Mladší sestry potřebovaly vzdělání, které jim za totality bylo odírané. Postupně začaly učit na školách církevních, státních i mateřských. Po absolvování teologických studií učí náboženství a ujaly se služeb pastoračních pracovníků, služeb ve věznicích, závislých na toxických látkách i bezdomovců.

¹⁵² ŠEBEK, Jaroslav. Historicko-kulturní kořeny polarizace v katolické církvi, s. 45

¹⁵³ SHORT, William T. *Chudoba a radost*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000

¹⁵⁴ BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 328

Po výzvě arcibiskupství začaly katechizovat seniory. Senioři si naříkali, že nedovedou vnoučatům předat základní pravdy. Na radu sester si zakoupili katechismus katolické církve pro mládež Youcat a probírali se sestrami Kredo. Zároveň čerpají z katechezí současného papeže Františka z jeho audiencí. V břevnovském mateřinci vede tyto katecheze S. M. Milada¹⁵⁵. Na každou katechezi připravuje vhodný film s ohledem na církevní rok. Vytváří se i působivé agapé a společenství živého růžence. Společenství, které sleduje pastorační programy místní církve, se tak zapojuje do modliteb za obrácení národa. Sestra Milada ještě podotýká, že si přeje rozvinout hagioterapii – Bibli v liturgii na neděli.

Centrem Kongregace v Čechách je mateřinec v Břevnově. Je zde prostor pro službu starým sestram. Na lůžkovém oddělení jim je doslouženo mladšími sestrami v rodinném prostředí tak, jak je v laických rodinách zřídka vidět. Kandidátky jsou v současné době dvě. V domě je denně sloužena mše sv., které se může účastnit veřejnost. Jednou týdně se koná adorace pro mládež.

Za první republiky založené a v restituci navrácené ubytovny jsou plně využívány. Na Vinohradech ve Francouzské ulici je to Křesťanský domov u sv. Ludmily, v Lublaňské ulici ubytovna vysokoškolaček.

V Budeničkách u Prahy byla v minulém roce otevřena mateřská školka Zahradka u sv. Františka. Malé komunity misijního charakteru jsou v Liberci a v Brně.

Velice aktivně žije malá komunita sester na Hoješíně. Pořádají Alfa kurzy pro všechny, kdo chtějí křesťanství poznat jako dosud nevěřící, i pro křesťany, kteří si víru chtějí prohloubit. Zvlášť v létě je na Hoješíně téměř nepřetržitý provoz – dětské tábory, duchovní cvičení, na které jsou zváni kněží. Podle liturgického roku sestry nabízejí adventní a postní duchovní obnovy. Přednášky, víkendy pro seniory, ženy, manžele, rodiny s dětmi.¹⁵⁶

Slatiňanský klášter, kde před téměř sto třiceti lety vznikla česká větev Kongregace, je v současné době zbaven své dlouholeté činnosti – služby mentálně postiženým dětem. Státem zřízený Ústav sociální péče přistavoval pro své klienty nové pavilony, a jelikož v původní budově kláštera neodpovídaly prostory evropským normám, došlo v roce 2015 k odchodu posledních „dětí“. Dnes je v klášteře pět sester a hledají pro budovu vhodné využití charitativního zaměření.

¹⁵⁵ S.M. Milada Kopecká, písemná zpráva v mém soukromém archivu

¹⁵⁶ <http://www.sestry-osf.cz/provinc.htm> přečteno 4.4. 2016

Ale přesto je zde živo. V kapli se denně slouží mše sv., navštěvovaná veřejností ze Slatiňan i z Chrudimi. V neděli se mše účastní i mentálně postižené děti, klienti ústavu. Sestry spolu s knězem je připravily k přijímání svátostí a chlapci podle svých schopností ministrují.

Zvlášť oblíbená je odpolední štedrovečerní mše navštěvovaná rodinami, které jinak křesťanství nepracují. Jednou týdně se zde scházejí matky modlící se nejen za své děti a vnoučata pod záštitou mezinárodního společenství Modlitby matek. Jednou za měsíc je sobota určená pro modlitby za kněžská a řeholní povolání za účasti kněží z chrudimského vikariátu.

Je třeba se zmínit také o rozrůstajícím se společenství františkánských terciářů – Sekulárního řádu sv. Františka, kteří mají v klášteře prostor pro setkávání. Tato větev františkánské rodiny je založena samotným sv. Františkem z Assisi, po staletí v různých podobách praktikovaná a církví stále doporučovaná. Toto společenství se účastní mezinárodního života této františkánské větve. Členové jsou vedeni spirituály z řad minoritů a skládají doživotní sliby.

Také nadšení ochotničtí herci z řad slatiňanských farníků sehráli v klášteře několik představení s příležitostnými tématy, naposledy při příležitosti návštěvy ostatků sv. Vojtěcha v klášteře v r. 2015. Sestry se starají o tři staré ženy, kterých se ve čtyřicátých letech ujaly jako malých dětí, o které se rodina nemohla starat. Tyto laické členky komunity vykonávají jednoduché práce a mají u sester trvalý domov.

Jednou za měsíc jsou do kláštera zváni starší občané Slatiňan na setkání seniorů, které vede členka farnosti. Také katecheze předškolních dětí organizovaná zkušenou katechetkou, se koná v klášteře jednou za měsíc. V klášterní kapli je též možnost soukromé adorace.

Mladé sestry jsou vysokoškolsky vzdělané, ovládají jazyky, neboť pobývají v zahraničních provinciích. Mohou tak podat fundovanou odpověď na otázky hledajících.

Co říci o předpokládaném vývoji Kongregace? Souvisí samozřejmě s vývojem církve. Jan Pavel II. ve svém posynodním apoštolském listě *Christifideles laici* z 30. prosince 1988 věnuje povolání a poslání laiků v církvi a ve světě. v úvodu připomíná slova Páně „Jděte i vy na mou vinici!“ (Mt 20,4). Laici jsou podle konstituce *Lumen Gentium* všichni věřící, kteří nejsou členy stavu duchovního nebo řeholního, uznaného

církvi (LG 31). Už Pius XII. řekl: „Věřící, a ještě přesněji laikové, stojí v přední linii života církve...“¹⁵⁷ Chceme tím říci, že v současnosti - můžeme datovat zvláště od II. vatikánského koncilu, přichází v církvi ke slovu zvláště laický stav. Laici pracují na „vinici Páně“ nejen ve farnostech, ale jsou, nebo by měli být, biblickým kvasem a solí celého lidstva.

Existence stále trvajících řeholních společenství však svědčí o tom, že i tato jsou potřebným prvkem pro současnou dobu. Pro ty, kteří se chtějí Bohu zcela vydat a prožívat svůj život v duchovní rodině stejně i pro ty, kteří do těchto komunit přicházejí jako do oázy duchovního života a pokoje.

Sestra Eliška Pretschnerová si v sedmdesátých letech 20. století zapsala do deníku: „Dívám se na situaci optimisticky – jsem přesvědčená, že ze *současné krize* vyjde církev očištěná. Řeholní život dostane novou náplň i když bude odlišná od dřívější. Za podstatnou složku hledání nových cest považuji dialog.“¹⁵⁸

Dialog, který sestra Eliška nadčasově osobně praktikovala, je v dnešní době velkým znamením doby. Doby chaosu, ztráty hodnot a pevných základů, ztráty osobních vztahů. Sedmdesátá léta dvacátého století, která sestra Eliška označuje jako krizová, se potýkala s jinými politickými i duchovními problémy, ale ona už tehdy pokládala za podstatné zachraňovat osobní vztahy, lásku, jakou má Bůh osobně ke každému člověku.

V roce 2004 vydala Papežská rada pro spravedlnost a mír s požehnáním a doporučením Svatého stolce Kompendium sociální nauky církve. V tomto dokumentu se připomíná, že křesťanská víra není soukromou záležitostí jednotlivců, ale nese v sobě důležitý sociální rozměr. Klíčovým principem sociální nauky církve je respekt k důstojnosti lidské osoby. V článku 167 je zdůrazněno, aby se na základě logiky zaměřené na co nejširší převzetí odpovědnosti, plně sloužilo společnému dobru.¹⁵⁹ Hodnotíme-li Kongregaci z tohoto pohledu, můžeme říci, že služba sester je zaměřena ke společnému dobru právě důrazem na osobní vztah. Dnešní doba, pokládající za prioritní ekonomické a mocenské cíle, postrádá právě tento rozměr.

Ze setkání konferencí vyšších představených ženských řeholí střední a východní Evropy v r. 1997 uvádím příspěvek na téma budoucnost řeholí. Evžen Martinec staví budoucnost řeholí na evangelium. Připomíná, že evangelium má co říci ve všech dobách.

¹⁵⁷ *Christifideles laici*. Praha: Pracovní tisk KDS „Duch a život“, 1990

¹⁵⁸ PIŤHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*, s. 146

¹⁵⁹ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2008

Řeholníci změnili svůj život na základě evangelia a rozhodli se sloužit potřebám světa. Potřeby světa by měli vidět v optice Božího království. Proto by měli mít ochotu a možnost odpovědět na otázky doby. Řeholní život podle evangelia vyžaduje úplné nasazení vlastní existence.¹⁶⁰

Rozmach a konjunktura Kongregace školských sester je již minulostí. Zbývá „malé stádečko“ těch, které svůj život vydaly Bohu a službě bližním. Jsou tu pro nás, kteří hledáme odpočínutí a laskavé přijetí. Na závěr úvah o další existenci uvedu čtyři svědectví.

Učím ve zdejší škole náboženství a děti mi včera s nadšením vyprávěly, že všechny třídy při vyučování navštívila sestra Gratia z Hoješína a vyprávěla jim o Velikonocích. Spoluzákům se to líbilo – asi to většina slyšela poprvé – a moji žáčkové byli pyšní, že oni už to znají.

Pohled na život sester „zvenčí“ líčí jiná epizoda. Břevnovský mateřinec jsem před časem navštívila s mojí přítelkyní, která nežije v církvi. Byly jsme obě sestrami vlídně přijaty a pozvány na oběd. Když jsem se na přítelkyni ohlédla, byla pryč. Našla jsem ji venku na zahradě, podivně rozrušenou. Odmítla jít dovnitř se slovy: „Padla tam na mne tíha, jako bych se ocitla v jiném světě, vzdáleném od reality.“

Další příhodu mi vyprávěla civilní zaměstnankyně slatiňanského ústavu. Byla svědkem toho, jak řeholní sestra přivedla mentálně postiženou dívku ze mše na oddělení. Nemocná si držela v náručí hračku. Zdravotní sestra jí ji hrubě vytrhla z ruky a hodila ji na skříň. Nemocná dostala záchvat a šokovaná vypravěčka šla poté na personální oddělení se slovy: „Když tu není ta atmosféra, jaká tu byla za řeholních sester, tak já tu také nemohu pracovat.“

Jiný postřeh nám vyprávěl slatiňanský farář. Byl nedávno v lázních, kde se setkal s mentálně postiženými. S lítostí konstatoval, že jsou tyto lidé často zlí a agresivní. „Tady ve Slatiňanech je to ale úplně jinak. Zde jsou tyto děti pokojné a umí se radovat. Je vidět, že dostali od sester mnoho lásky.“

A to není málo...

¹⁶⁰ MARTINEC, Evžen. Řeholní život-naděje budoucnosti. In *Setkání konferencí vyšších představených ženských řeholí střední a východní Evropy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 68

4 Závěr

Během vyhledávání pramenů a promýšlení mé diplomové práce jsem přemýšlela jak téma uchopit a čím je obohatit. Nechtěla jsem popsat pouze historický vývoj Kongregace, ale pojmout toto živoucí společenství v širším měřítku. Dějiny lidstva se vyvíjely a dozrávaly a spolu s tím dozrávala i spiritualita školských sester. Zaujalo mne právě to, že Kongregace je stále živá díky otevřenosti k potřebám doby.

Především se mi nabídla reflexe zasvěceného života, jako základu řeholního společenství. Ze zaměření a spirituality řádů mně vyvstaly pojmy „služba“, „charita“, „výchova“, „osobní vztah“. Jak toto vše sestry naplňovaly podle potřeb společnosti v té které době jsem se pokusila uceleně popsat. Vzdělávací a výchovnou činnost, kterou mají sestry v názvu, mohly v plnosti vykonávat pouze polovinu času své existence. Podstatná pro ně byla služba obecnému dobru.

19. století byla doba převratných změn a vyžádala si službu nejprve v sociální oblasti a dále na poli vzdělávání. V rakouském Grazu vnímal tuto výzvu biskup Roman Zängerle. Využil schopností a aktivity učitelky soukromé školy Antonie Lampel, která mu předložila ke schválení stanovy k založení nového institutu, který by se zabýval nejen vyučováním, ale i výchovou dívek z nižších lidových vrstev. Zařídil vše potřebné pro založení nové kongregace a ta v r. 1843 zahájila svoji činnost. Během krátké doby se začala úspěšně rozvíjet.

Matka Františka Antonie Lampel přišla s novým, volnějším pojetím řeholního života. Sestry neskládaly slavné sliby, nenosily řeholní hábit, mohly si ponechat soukromý majetek. Její nástupkyně Agnes Pfund nebyla schopna tyto stanovy přijmout a rozvíjet. Vrátila se k tradičnímu způsobu vedení kongregace a tím slibný vývoj zbrzdila. O dvacet let později při revizi původních stanov došlo k reformě, návratu k původnímu ideálu. Činnost školských sester se rozšířila v rámci rakousko-uherské monarchie do jiných zemí.

Díky sestrám Zahálkovým, které získaly v Grazu formaci, vznikla v r. 1888 v Čechách filiálka, která se krátce nato osamostatnila. Za podpory královéhradeckého biskupa Jana Haise a hraběnky Ludviky ze Stadionů začaly sestry působit v nově postaveném klášteře ve Slatiňanech. Jejich pedagogická činnost se brzy rozšířila na chrudimské gymnázium a v r. 1905 na gymnázium v Praze na Vinohradech. Na žádost

duchovních české menšiny ve Spojených státech zahájily sestry v r. 1913 americkou misii.

Během 1. světové války sestry po absolvování kurzu poprvé pracovaly také jako ošetřovatelky zraněných vojáků z fronty. Zdravotnickou službu vykonávaly pak i během první československé republiky. Získaly odbornou kvalifikaci pro péči o mentálně postižené děti, kterou pak vykonávaly v klášteře ve Slatiňanech. Novým polem působnosti byla také ediční činnost. Vlastním nákladem začaly sestry vydávat náboženskou literaturu. To jim bylo umožněno pouze v období 1. republiky. Pedagogickou činnost úspěšně rozvíjely v Praze a na žádost Mons. Andrej Hlinky převzaly i vedení několika škol na Slovensku.

Slovensko musely sestry opustit po vzniku Protektorátu Čech a Moravy a odtržení Slovenska v r. 1939. V té době byly uzavřeny vysoké školy a v r. 1941 zrušena i církevní gymnázia. Studentky z Vinohrad mohly pokračovat ve studiu na gymnáziu státním. Na konci 2. světové války vykazovala Kongregace činnosti ve školách mateřských, obecných, měšťanských a obchodní škole. Sestry působily jako katechetky ve státních školách, sloužily ve starobincích, ústavu pro mentálně postižené děti a v nemocnicích.

Po špatných zkušenostech z německé okupace, kdy byl přerušen styk se zahraničím, byl v r. 1947 přenesen generalát Kongregace z Prahy do Říma. Toto rozhodnutí se ukázalo jako prozíravé po nástupu komunistů v r. 1948. Cílený útok komunistické vlády proti církvi znamenal pro Kongregaci zásadní zvrat. V r. 1950 byly zrušeny kláštery a sestry pracující ve školství internovány. Po dvou letech mohly začít pracovat pouze v sociálních službách. Jejich pedagogická činnost byla zakázána na čtyřicet let.

V těchto dobách útlaku vystupuje do popředí osobnost sestry Elišky Pretschnerové. Jako provinciální představená povzbuzovala sestry s nevšední vynalézavostí. Po ukončení II. vatikánského koncilu dbala, aby se dokumenty dostaly do Československa a šířily se nejen v Kongregaci, ale i mezi kněžími a laiky. V r. 1970 byla zvolena generální představenou Kongregace a odjela do Říma, kde byla zvolena po sedmi letech i podruhé. V její osobě se zrcadlí padesátiletá historie Kongregace, která se v průběhu dvacátého století musela vyrovnat s velikými změnami. Sestra Eliška neztratila správnou orientaci a když v r. 1993 zemřela, zanechala po sobě veliký duchovní odkaz. Její beatifikační proces byl zahájen v r. 2001.

Třebaže počet sester se stále zmenšuje, hledají stále nové formy činnosti, přizpůsobené požadavkům dnešní doby. Neopouštějí své charisma důvěrného spojení s Bohem uprostřed apoštolské práce.

Při zpracování tohoto dlouhého a na události bohatého období s přihlédnutím k posuzování politické situace se ukazovalo, že téma je daleko obsírnější, než je možné v této práci zpracovat.

V závěru tedy vidím, že je zde uvedena pouze část působení sester a otevírají se další možnosti, na co by bylo možné se v této oblasti zaměřit, avšak pro zamýšlený cíl mého uvažování již nejsou nezbytné.

Toto téma jsem si vybrala proto, že téměř denně členky Kongregace školských sester potkávám a sleduji jejich život. Od občanů starší generace slyším o klášteře jako součásti města a to součásti jaksi posvátné. Vzpomínají, jak městem jezdila na skútru krásná sestra Václava, která měla na starost nákupy a úřední záležitosti, jak droboučká sestra Tarsicie velela hromotluckým chovancům ústavu při pracích na zahradě. Já sama jsem byla svědkem, jak se po převratu v r. 1989 vyrojilo z kláštera „hejno“ mladých rozesmátých kandidátek a občané s úsměvem podotýkali, že ty sestry jsou docela normální! Potkávala jsem sestru Blaženu Fabíkovou a vždy jsem ji požádala, aby mi „něco“ řekla. Chvíli se zamyslela a řekla například: „Když máte co činit s nějakým člověkem, nastavujte si ho tak dlouho, až ho uvidíte z té nejlepší stránky!“

Existence Kongregace je a bude znamením tomuto světu, uchová-li v sobě dary svého povolání – v Bohu sloužit lidem podle potřeby doby.

5 Seznam zkratek

Dr. akademický titul – doktor

GS Gaudium et spes

J evangelium podle Jana

1K 1. list Korintským

L evangelium podle Lukáše

LG Lumen Gentium

M.M. Matka Maria – titul představené řádu

Mt evangelium podle Matouše

S.M. Sestra Maria

PC Perfectae caritatis

6 Seznam literatury

- AMBROS, Pavel. *Kam směřuje česká katolická církev?* Velehrad-Roma: Refugium, 1999
- AMBROS, Pavel. *Církev, kultura, společnost, misie (Pastorální teologie V)*. Velehrad-Roma: Centrum Alletti, 2000
- BALÍK, Stanislav/HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007
- BIBLE, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha, 1979
- BRAITO, Silvestr M. *Základy*. Olomouc: Velehrad, 1947
- BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996
- CANTALAMESSA, Raniero. *Život pod vládou Kristovou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994
- CLARKE, Norris W. *Osoba a bytí*. Praha: Krystal OP, 2007
- DOKUMENTY II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002
- DOLISTA, Josef. *Misijní úsilí církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2001
- FABÍKOVÁ, Marie Blažena. *Stoletá cesta. Školské sestry III. regulovaného řádu Sv. Františka*. Řím: Generalát – Ostrava, 1992
- HARNA, Josef. Církev v první Československé republice v české historiografii. In MAČALA, Pavol/MAREK, Pavel/HANUŠ, Jiří. *Círky 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Svět české středověké církve*. Praha: Argo, 2010
- CHAROUZ, Jindřich, Z. Proměny formace a vzdělávání v rakouské monarchii v průběhu 19. století. In *Variety české religiozity v „dlouhém“ devatenáctém století*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová, 2010
- GRÜN, Anselm. *Spiritualita zdola*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994
- JAN PAVEL II. *Teologie těla*. Praha: Paulínky, 2005
- JAKŠIČOVÁ 2010- Dana JAKŠIČOVÁ: *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851-1938(1950)* (disertační práce na Filosofické fakultě Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích) České Budějovice; 2010
- JAKŠIČOVÁ, Dana. *Ženské kongregace a jejich dějiny*. In *Círky 19 a 20. století ve Slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010
- JEŽKOVÁ, Alena. *Tichá srdce. Kláštery a jejich lidé*. Praha: Práh 2013
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin II*. Řím: Křesťanská akademie, 1987

KONFERENCE VYŠŠÍCH PŘEDSTAVENÝCH ŽENSKÝCH ŘEHOLÍ. *Setkání konferencí vyšších představených ženských řeholí Střední a Východní Evropy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997

KONFERENCE VYŠŠÍCH ŘEHOLNÍCH PŘEDSTAVENÝCH V ČESKÉ

REPUBLICI. *Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997

KONGREGACE ŠKOLSKÝCH SESTER SV. FRANTIŠKA. *Jak jsme ji znaly a neznaly*. Interní spis

KUŘÍKOVÁ VERONIKA. Krize mravní identity v totalitarismu Československa 50. let. In *Krize a karos*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008

MARTINEC, Evžen. Řeholní život - naděje budoucnosti. In *Setkání konferencí vyšších představených ženských řeholí střední a východní Evropy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997

MCLEOD, Hugh. *Sekularizace v západní Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008

MEISNER, Joachim. *Myšlenky k nové evangelizaci Evropy*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1998

MESSINA, Rosario. *Dějiny charitativní činnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské Nakladatelství, 2000

MICHÁLEK, Jiří. *Topologie výchovy (místo výchovy v životě člověka)*. Praha: OIKÚMENÉ, 1996

NEŠPOR, Zdeněk R. *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová, albis international, 2010

NEUDORFLOVÁ, Marie L. T.G. Masaryk – obránce náboženství, kritik klerikalismu. In *Variety české religiozity v „dlouhém 19. století*. Ústí nad Labem, Kristina Kaiserová, albis international, 2010

NEUMANN, Stanislav K. *Dějiny ženy*. Praha: Knižní klub, 1998

OPATRNÝ, Aleš. *Cesty pastorače v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003

PALOUŠ, Radim. *Heretická škola*. Praha: OIKOYMÉNH, 2008

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008

PETRÁČEK, Tomáš. *Sekularizace a katolicismus v českých zemích*. Ostrava: Moravapress s.r.o., 2013

PETRÁČEK, Tomáš. Čas vzníkání a čas zanikání. In *Spiritu veritatis*. Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP. Praha: Krystal 2008

PFAU, Ruth. *Potkala jsem velkou lásku*. Signum Unitatis, 1991

PÍTHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008

PRIKRYL, Lubomír V. *Církev v Žiline v období komunistickém moci*. Trnava: Dobrá kniha, 2008

- RAK, Jan. České národní hnutí a katolická církev před březnem 1848. In *Variety České religiozity v „dlouhém 19. století“*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová, 2010
- RABAN, Miloš. Příčiny českého ateismu. In *Ateismus*. Hradec Králové: Typo Studio, 2009
- ROUGIER, Stan. *František z Assisi*. Brno: Petrov 1991
- SHORT, William J. *Chudoba a radost*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003
- ŠEBEK, Jaroslav. Historicko-kulturní kořeny polarizace v katolické církvi (se zřetelem k moderním dějinám Československa). In *Polarizace české katolické církve*. Studijní texty Censtra Aletti. Olomouc: Velehrad, 2000
- VAŠKO, Václav. *Dům na skále 1*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004
- ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin VII*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2007
- ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Skriptum, 1992